

Bölüm 11

KÜÇÜK GEZEĞENLER, ASTEROİDLER, KUYRUKLUYILDIZLAR ve GÖKTAŞLARI

ASTEROİDLER

- Asteroidler: Küçük, düşük yüzey çekimine sahip, uzayda zor görünen gökcisimleridirler.
- Kaya yüzeyleri ışığı iyi yansıtmaz.
- NASA'nın "Yer'e Yakın Asteroid Buluşması" (Near Earth Asteroid Rendezvous - NEAR) uzay aracı Şubat 2001'de asteroid EROS üzerine indi.

Near Earth Asteroid Rendezvous (NEAR Shoemaker)

Bir asteroid etrafında
yörüngeye oturtulan
ilk uzay aracı

Fırlatma: 17 Şubat 1996
Eros'un yüzeyine iniş: 12 Şubat 2001
Son sinyal: 28 Şubat 2001

Asteroid 433 EROS

NEAR — 433 Eros

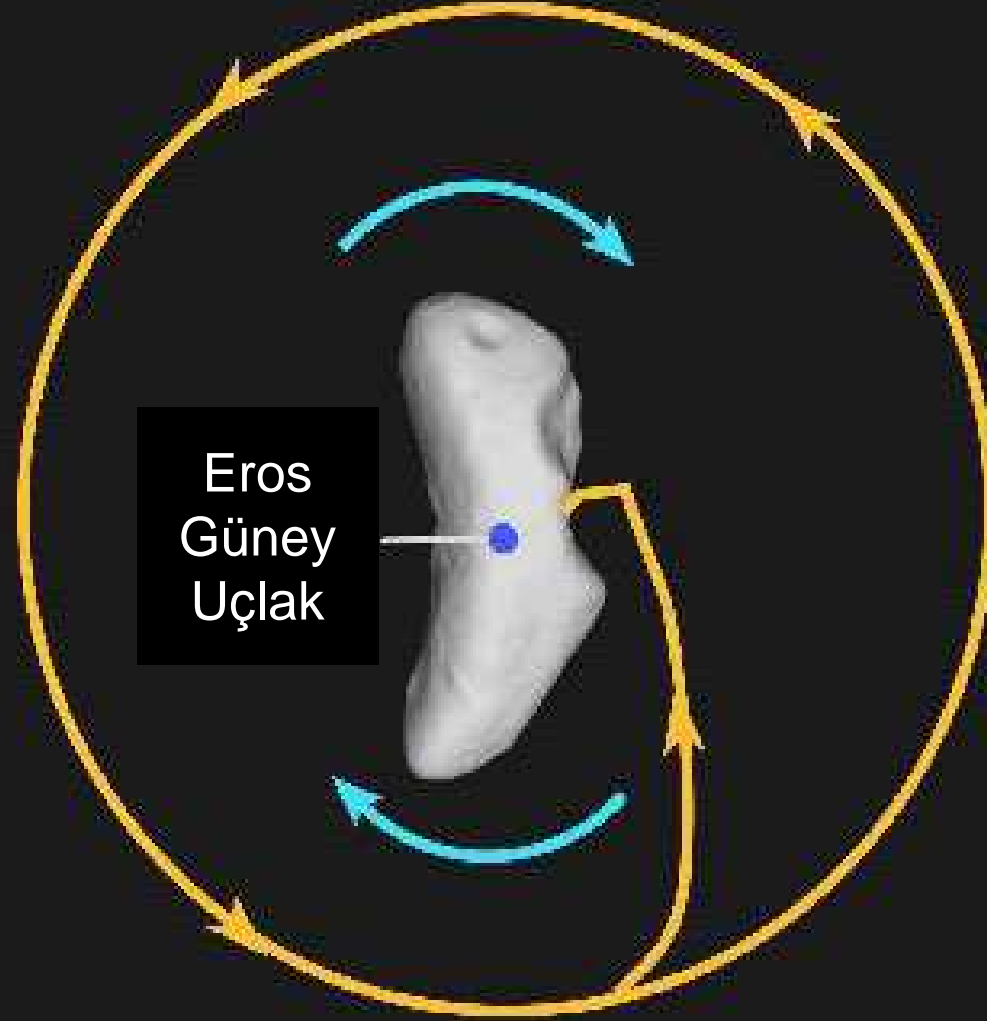
NEAR, Şubat 2000

Feb 4 2000 06:48:05

<http://near.jhuapl.edu/NEAR/media/EoM.html>

NEAR Shoemaker'ın 35 km'den Eros'a inişİ

Güneş'ten Bakış

NEAR, EROS'a inerken (12 Şubat 2001)

1,150 metre

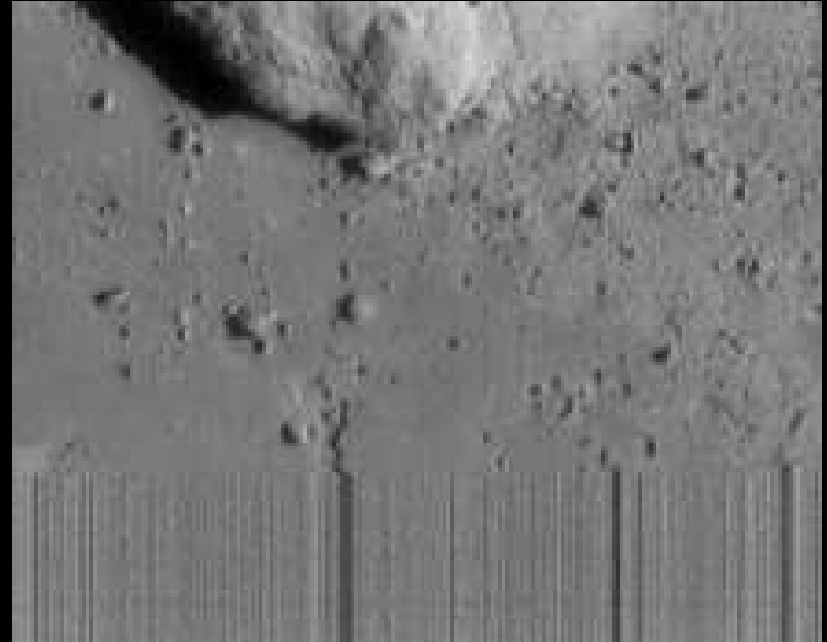
700 metre

250 metre

120 metre (gönderdiği son resim)

EROS'un yüzeyi

EROS'un dönüşü

December 4 2000 02:09:20 23° 358°

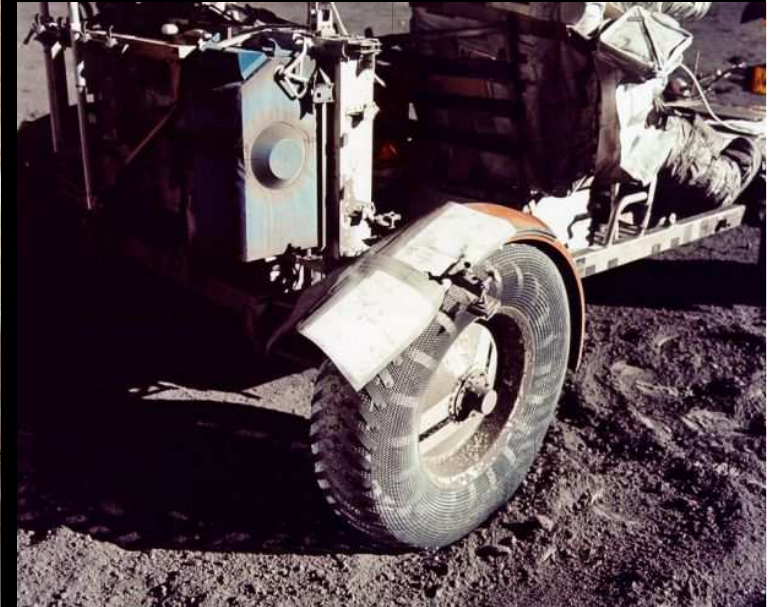

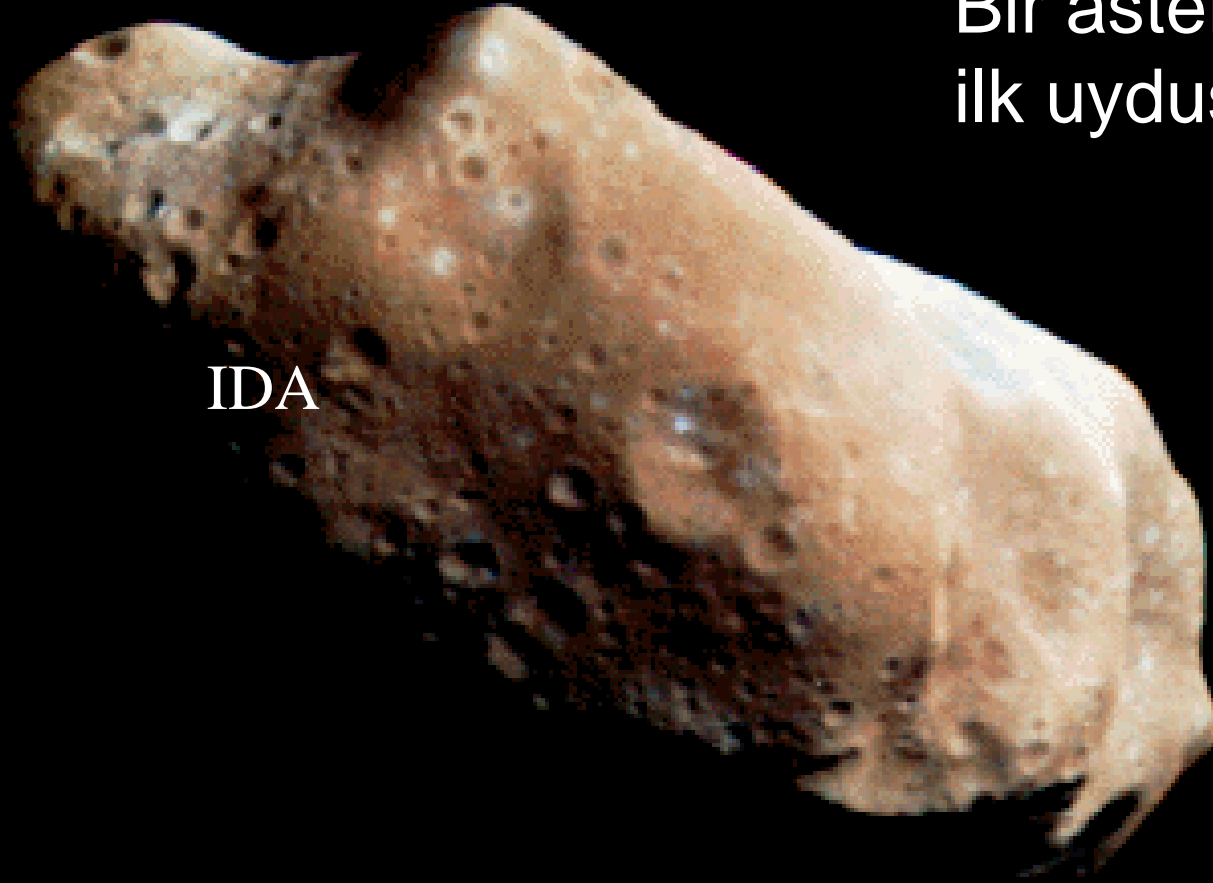
Eros Toprağı

Güneş rüzgarından dolayı
toprağın kimyasal yapısı
değişir

Ay Toprağı

Bir asteroidin bulunan
ilk uydusu: **Dactyl**

IDA

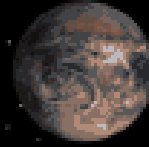
IDA ve Dactyl

Yer için potansiyel tehlike!

Asteroid TOUTATIS

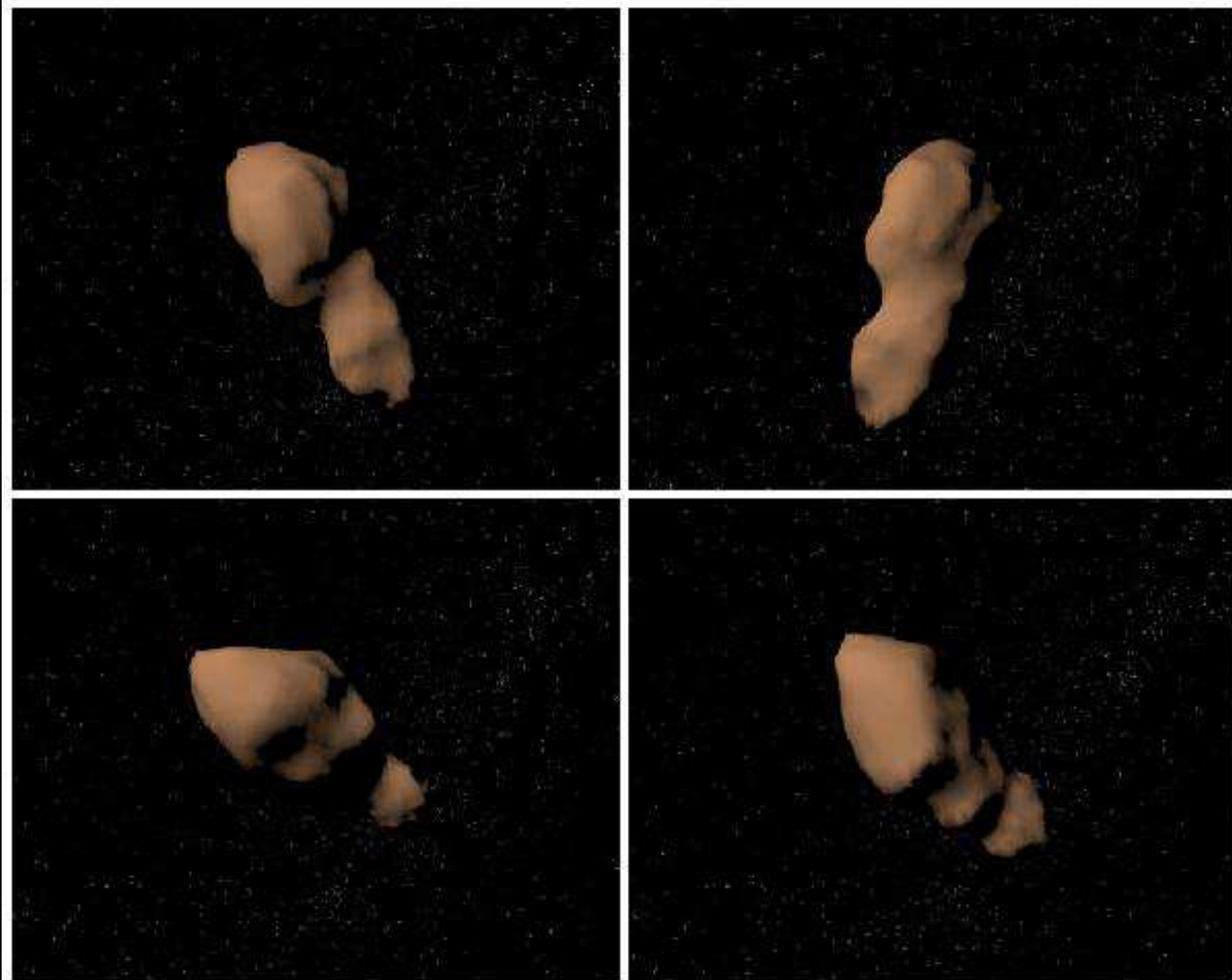
12 Aralık 2012'de Yer'e 7.5 milyon km uzaktan geçti

Toutatis üzerinde olsaydık; Yer, gökyüzünde dolunay büyüklüğünde görünürdü.

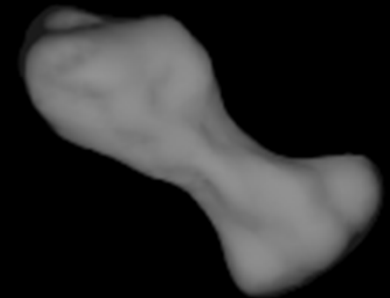
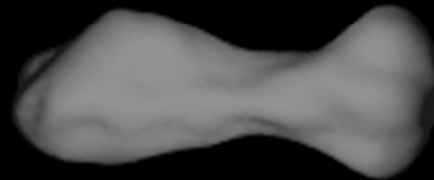
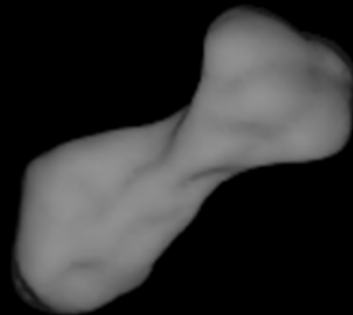
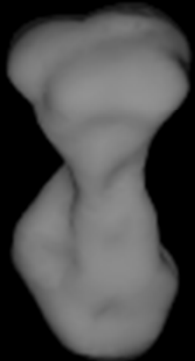
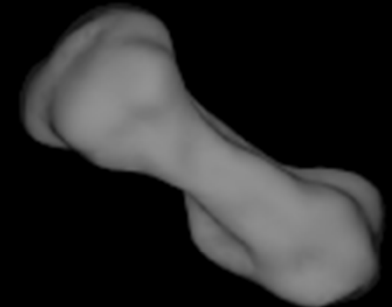
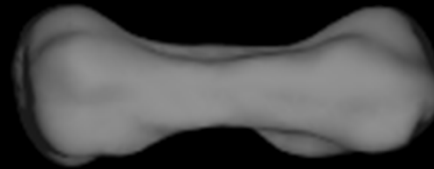
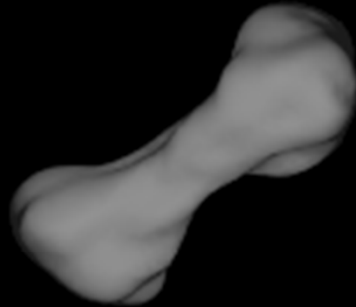
Toutatis'in radar görüntülerinin bilgisayar modeli, 1992

<http://echo.jpl.nasa.gov/>

Asteroid Kleopatra

Dev Metalik Kemik!

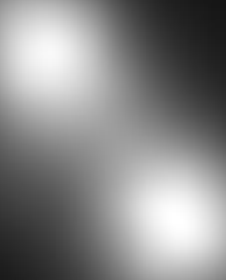
Asteroid Gaspra'nın En İyi Yüzü

Galileo Orbiter
Ekim 1991

<http://photojournal.jpl.nasa.gov/catalog/PIA00119>

Çift Asteroid: Antiope

26 Ekim 2000

6 Kuyruklu Asteroit

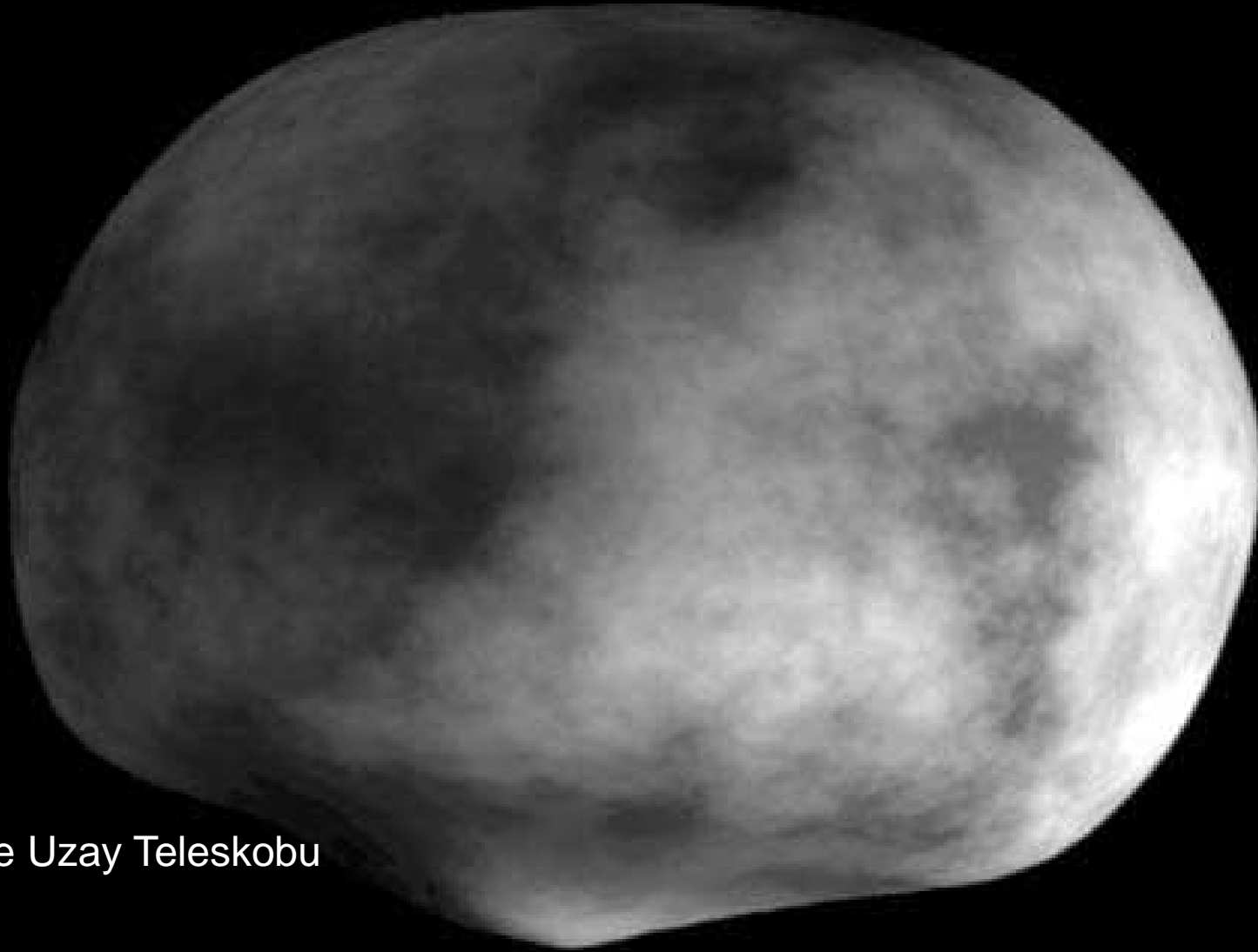
September 10, 2013

September 23, 2013

Asteroid VESTA

Hubble Uzay Teleskobu

Vesta'nın yeryüzüne düşen bir parçası

Ay ve Mars'tan sonra
üzerinden bir parçanın
kopup geldiğini bildiğimiz
üçüncü cisim

5 cm
2 in.

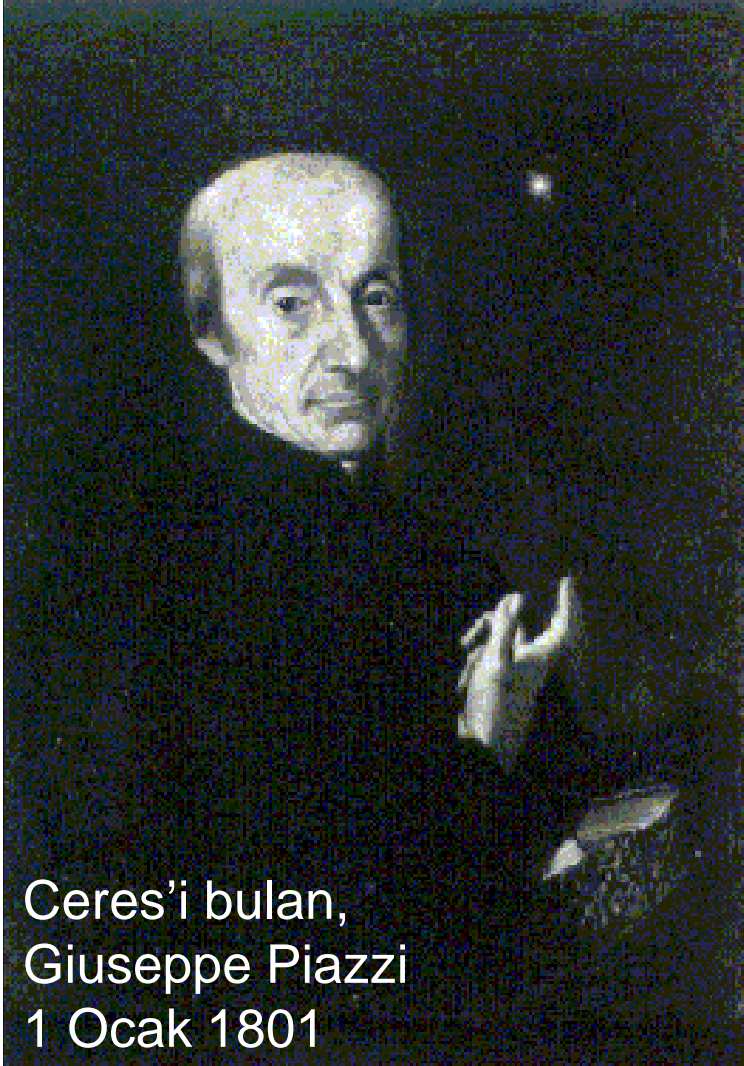
Meteroite • Fragment of Vesta

Lab Photograph • Russel Kempton, New England Meteoritical Services

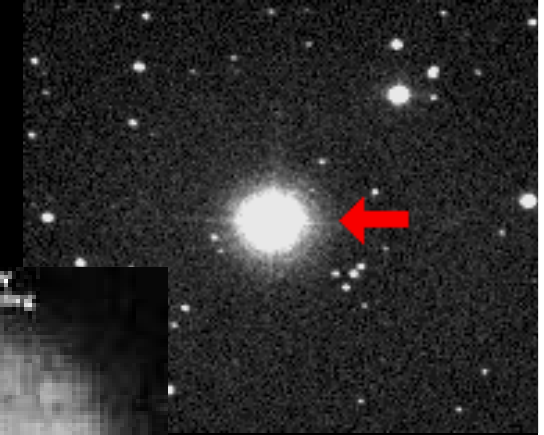
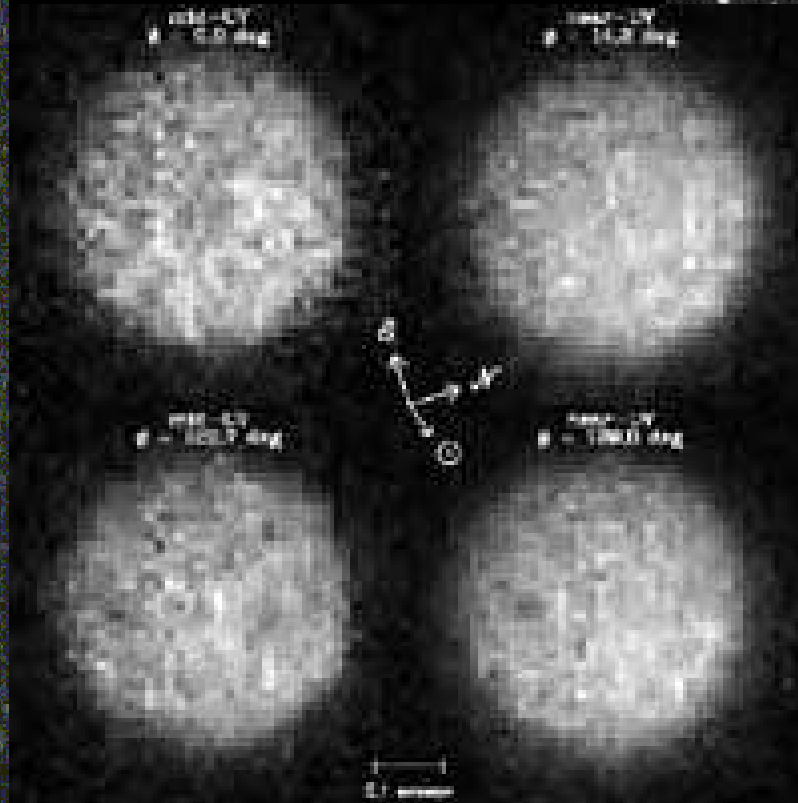
PRC95-20B • ST Scl OPO • April 19, 1995 • B. Zellner (GA Southern Univ.), NASA

CERES: İlk Bulunan Asteroid

Artık küçük gezegen

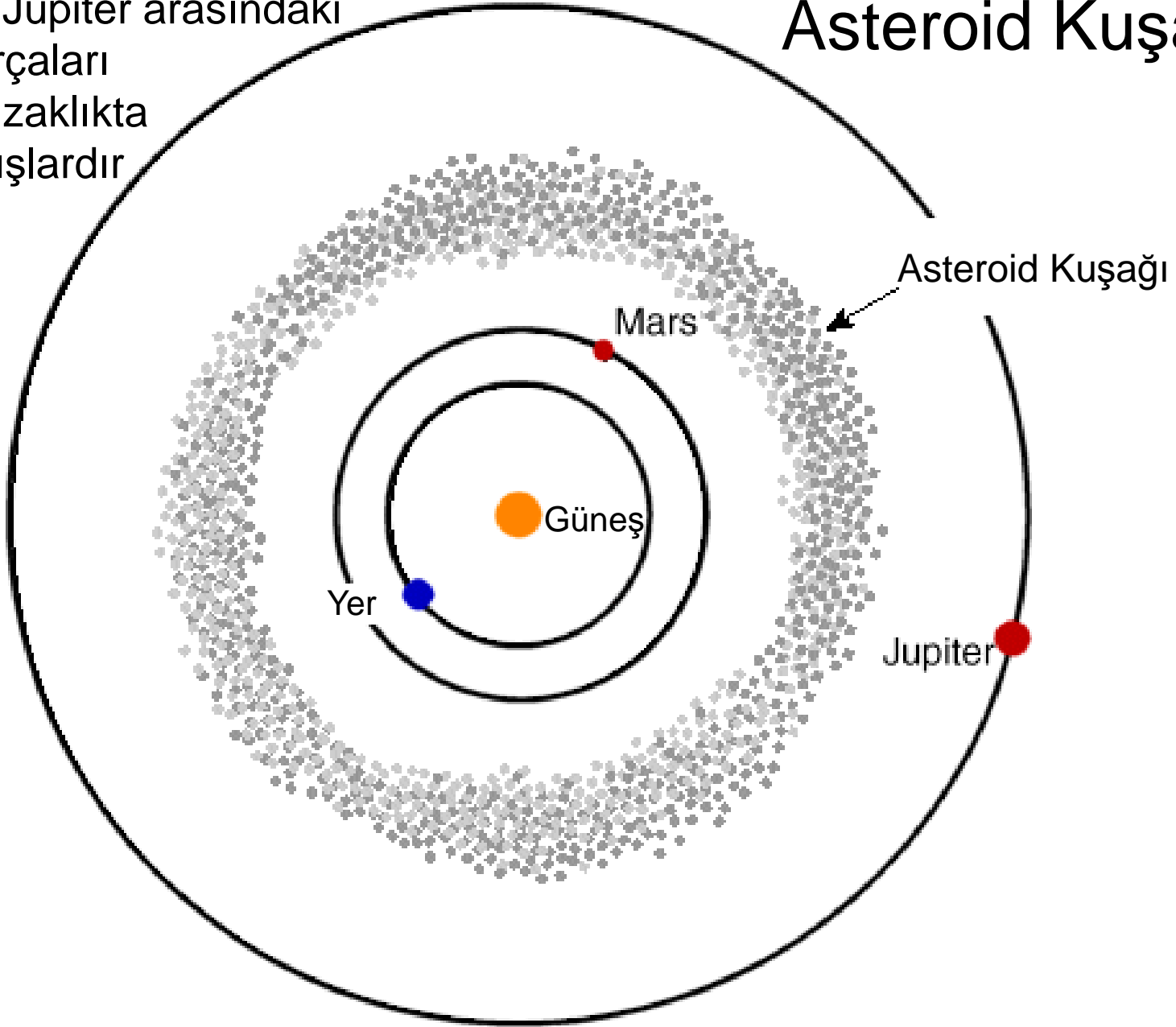

Çapı: 1020 km

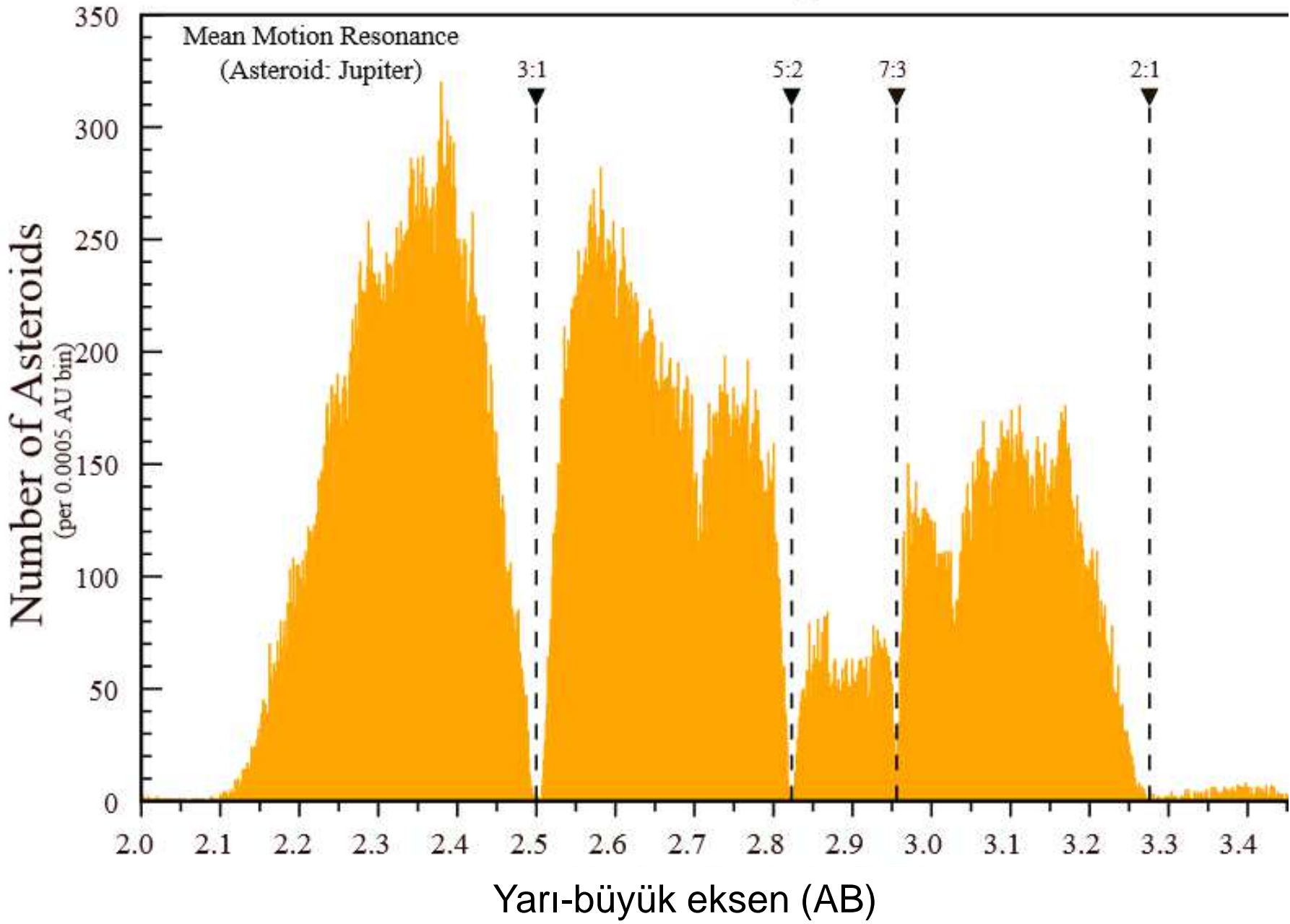
Mars ile Jüpiter arasındaki
kaya parçaları
2.7 AB uzaklıkta
toplanmışlardır

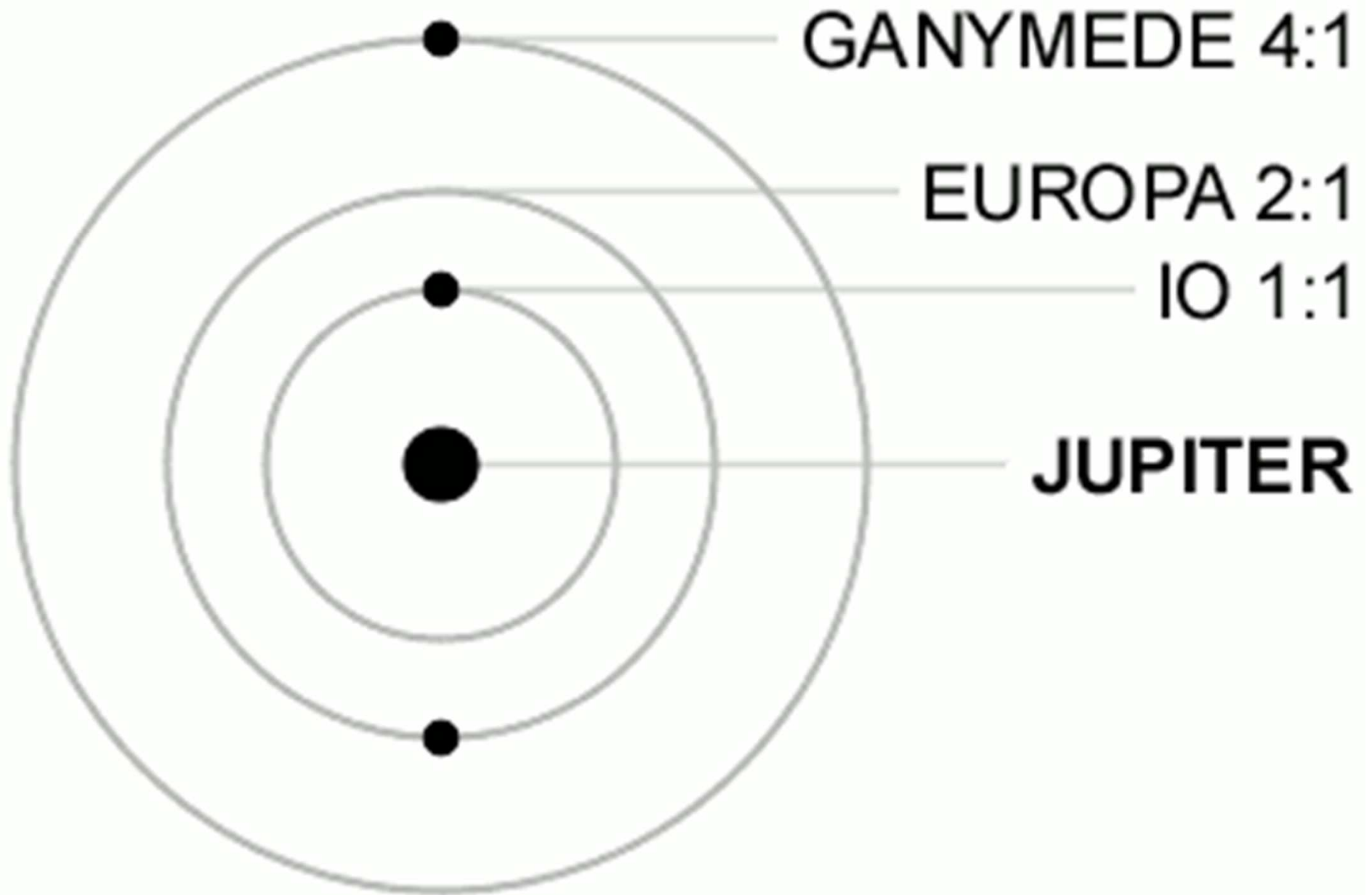
Asteroid Kuşağı

Asteroid Kuşağı Dağılımı

Kirkwood Boşlukları

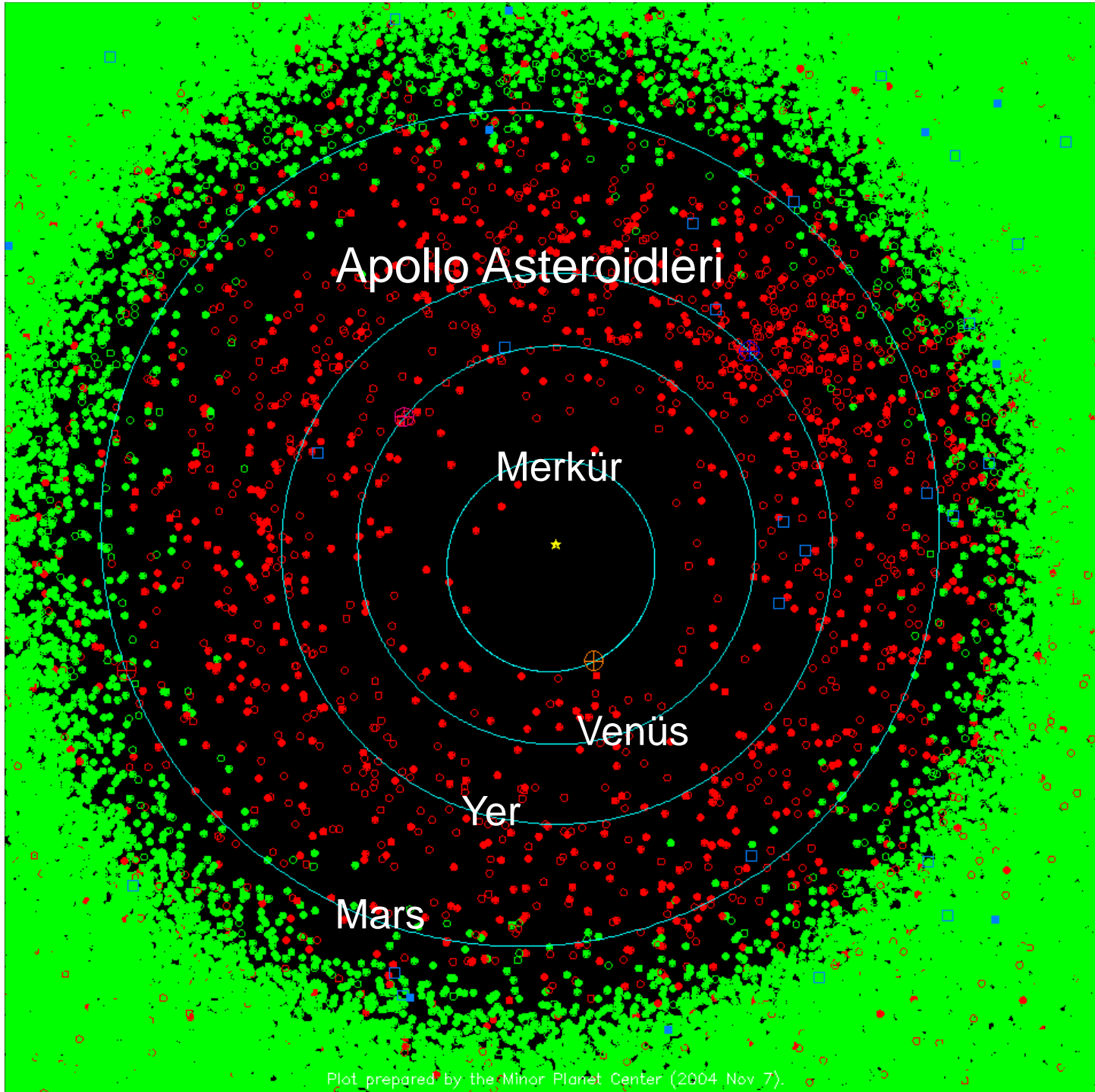

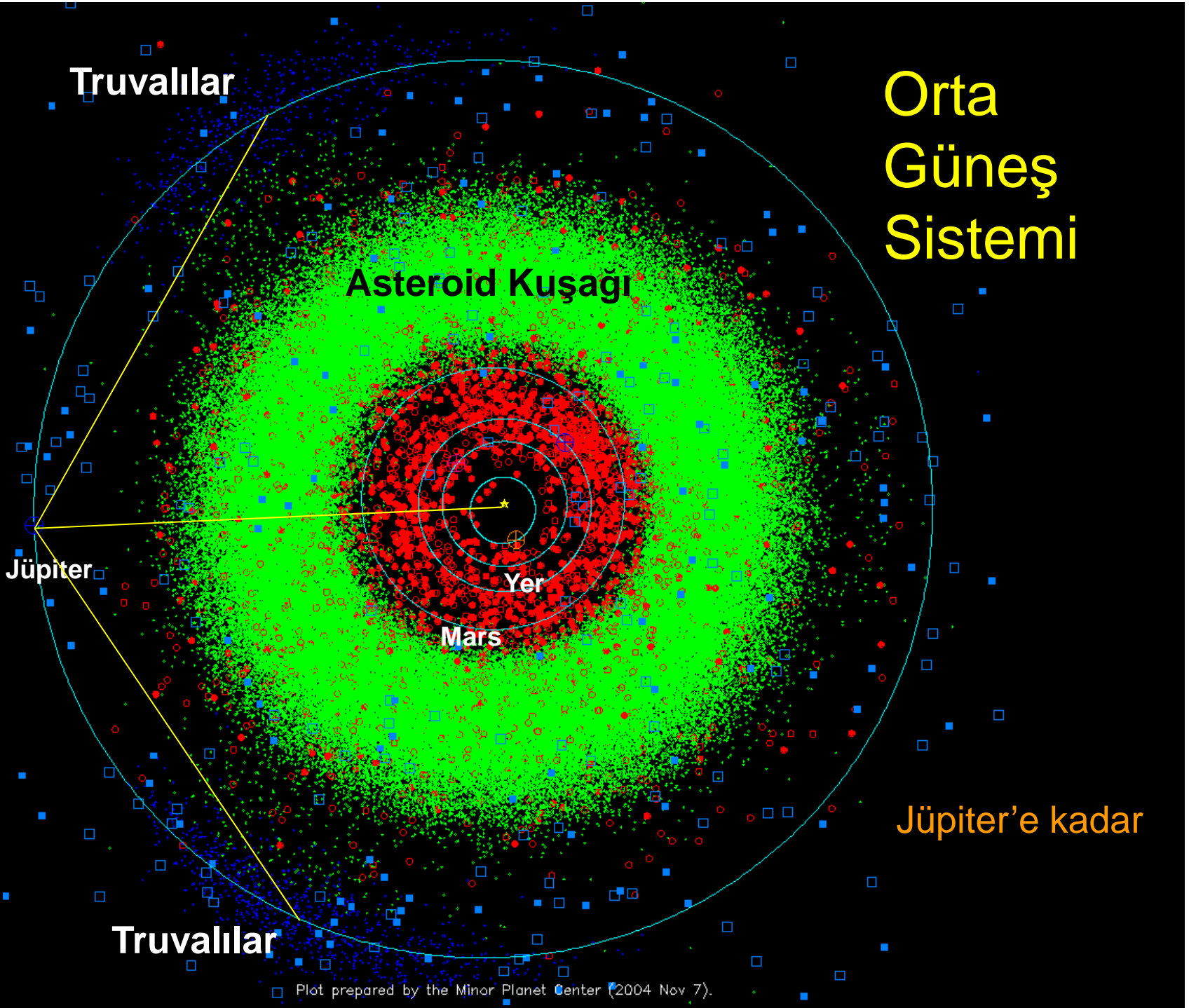
İç Güneş Sistemi

Merkür ile
Mars arası

<http://cfa-www.harvard.edu/iau/lists/InnerPlot2.html>

Orta Güneş Sistemi

Jüpiter'e kadar

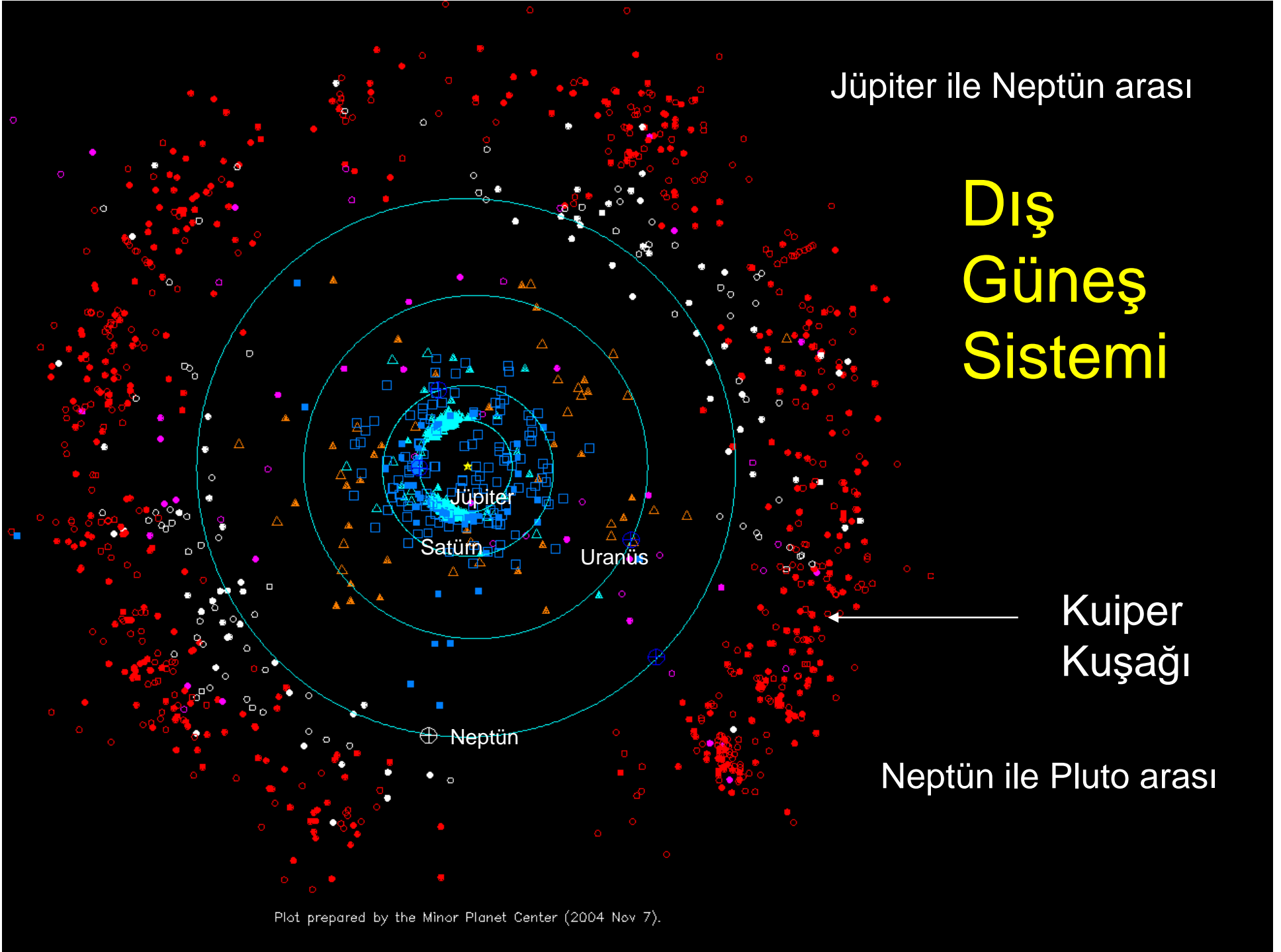

Jüpiter ile Neptün arası

Dış Güneş Sistemi

Kuiper
Kuşağı

Neptün ile Pluto arası

SEDNA: Güneş etrafında dolandığı bilinen en uzak ve en soğuk cisim

Uzaklık: 90 AB

Çap: 1800 km

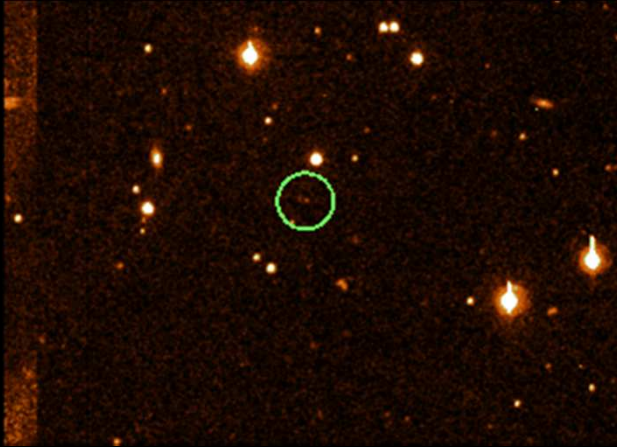
Yörünge Dönemi: 10 500 yıl

Oort Bulutu'nun iç kenarında

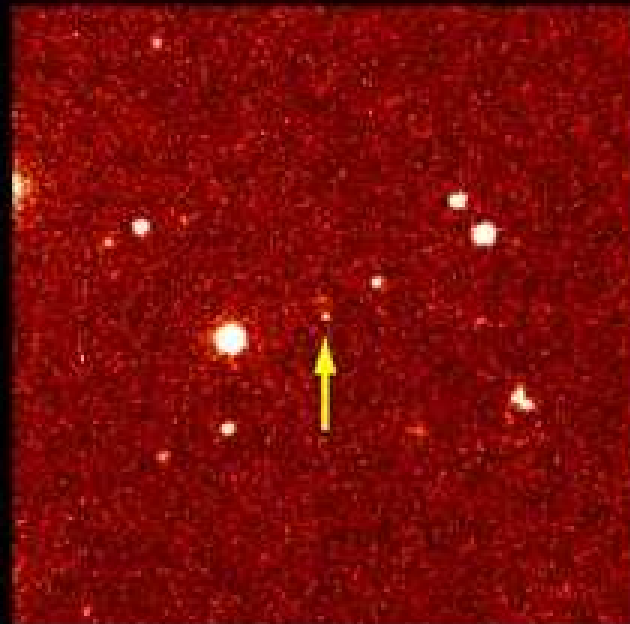
2003 VB12 olarak bilinen cisim
2004'de Sedna olarak adlandırıldı

<http://www.nineplanets.org/sedna.html>

Sedna'nın bulunuş görüntüleri

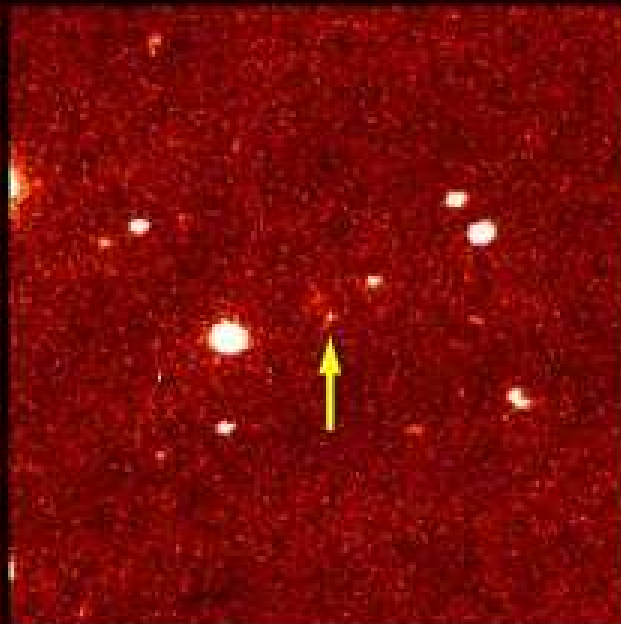

<http://www.gps.caltech.edu/~mbrown/sedna/>

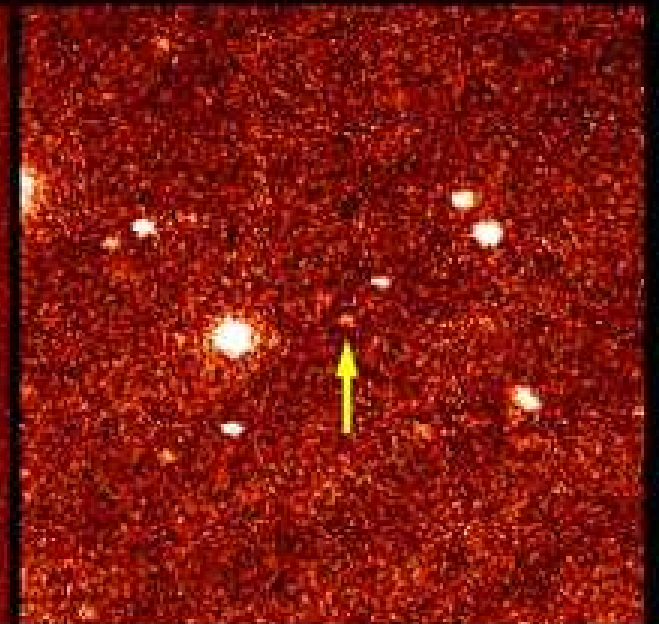

Nov. 14th, 2003

6:32 [UT]

8:03 [UT]

9:38 [UT]

Sedna'dan Bakış

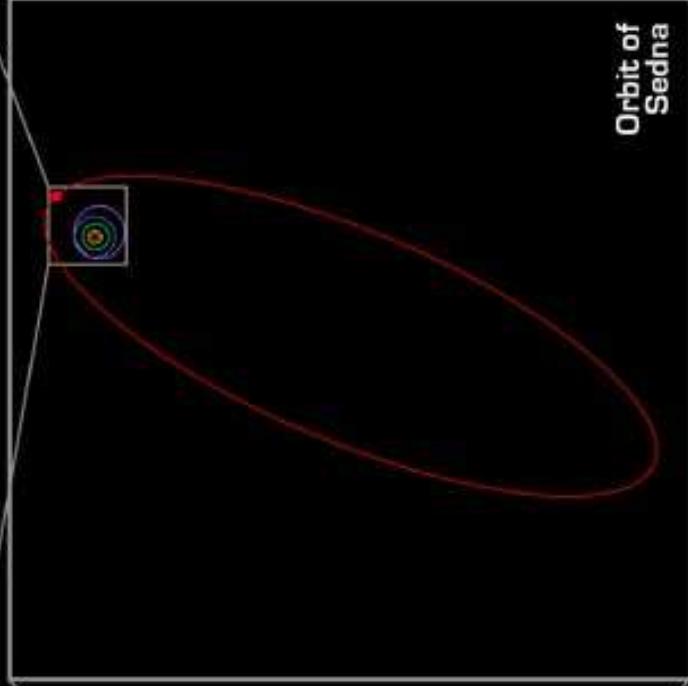
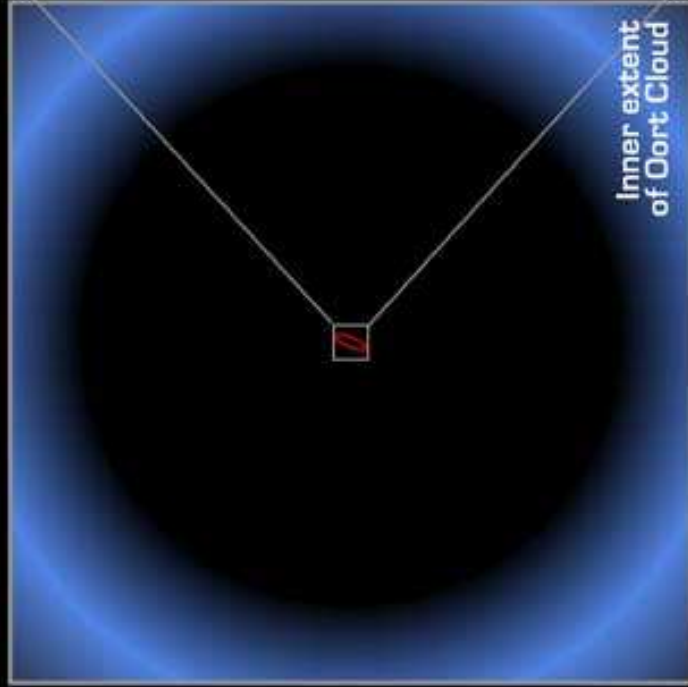
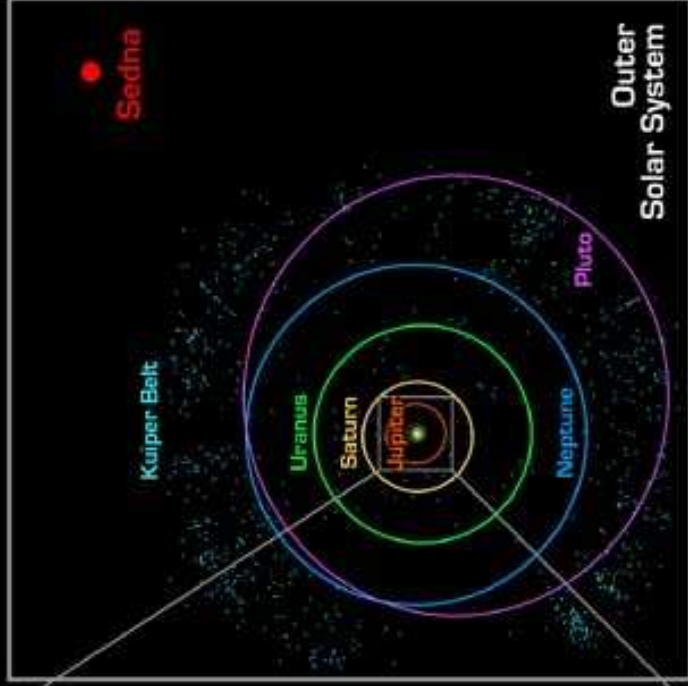
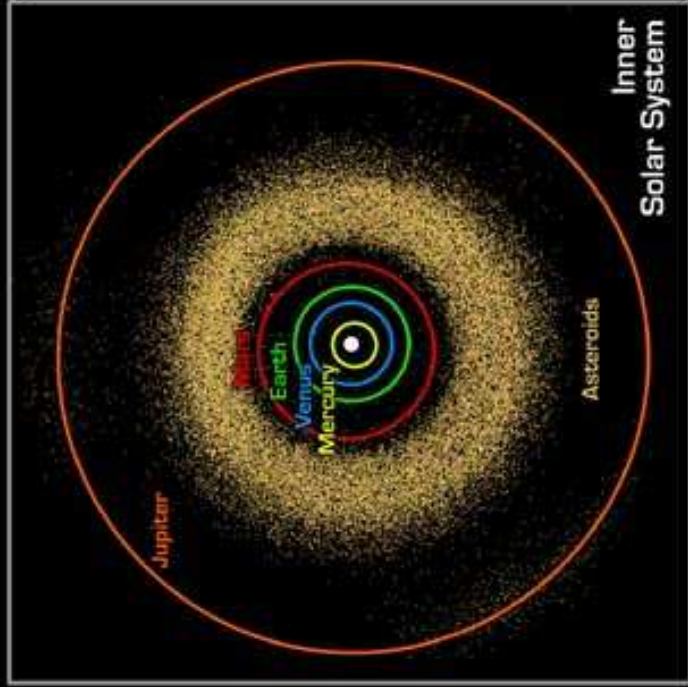

Sagittarius

Antares
Scorpius

Adolf Schaller
Painting for NASA/STScI

Sedna

800-1100 miles
in diameter

Quaoar

(800 miles)

Pluto

(1400 miles)

Moon

(2100 miles)

Earth

(8000 miles)

Kuiper Kuşaağı

- Daha çok Neptün ile Pluto arasında bulunurlar (yaklaşık 30-50 AB arası),
- Çapları 100 km civarındadır,
- Yaklaşık 70 000 tane oldukları sanılır,
- Gezenimsi buzlu yapılardır.

<http://www.nineplanets.org/kboc.html>

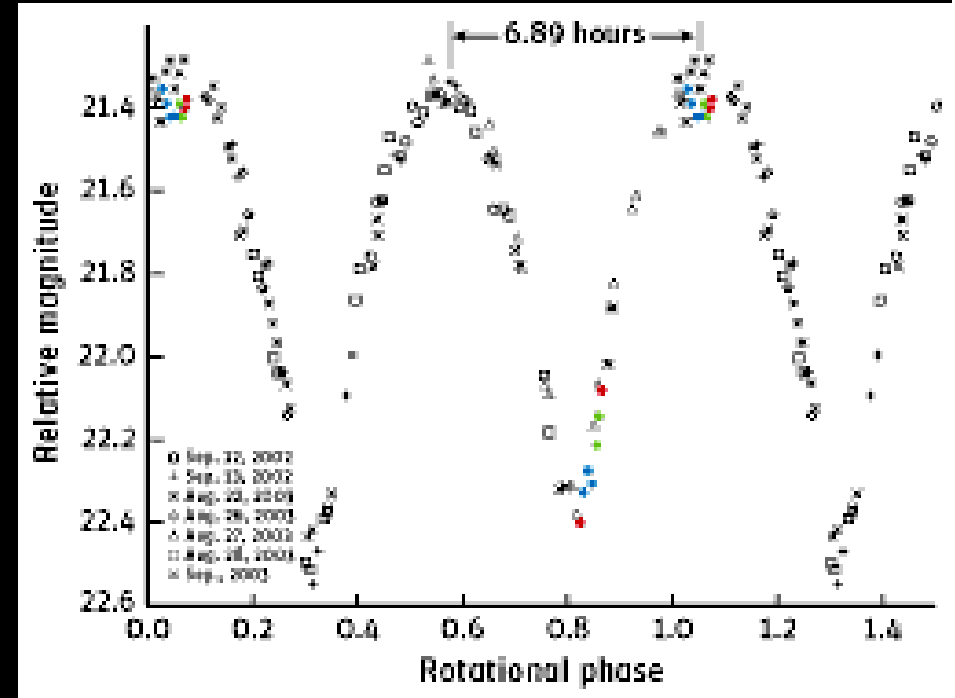
Pluto ötesinde yeni bir çift-küçük gezegen: 2001 QG298

23 Kasım 2004

Gözlem: 10-metre Keck I teleskobu

Kuiper Kuşağı'nda bulunan üçüncü çift-küçük gezegen.

Bunlardan biri, ana-asteroid kuşağında 216 Kleopatra ve diğeri bir Truva asteroidi 624 Hektor.

2003 UB₃₁₃ = ERIS

**10. Gezegen mi? Yaklaşık 97 AB
uzaklıkta, Pluto'dan daha büyük
(%27), (NASA-29 Temmuz 2005)**

Çapı = 2400-3000 km.

İlk kayıt tarihi:

Samuel Oschin Teleskobu, 31 Ekim 2003, Palomar Gözlemevi, ABD

<http://www.jpl.nasa.gov/news/news.cfm?release=2005-126>

ERIS: Bilinen En Büyük Cüce Gezegen ve uydusu Dysnomia

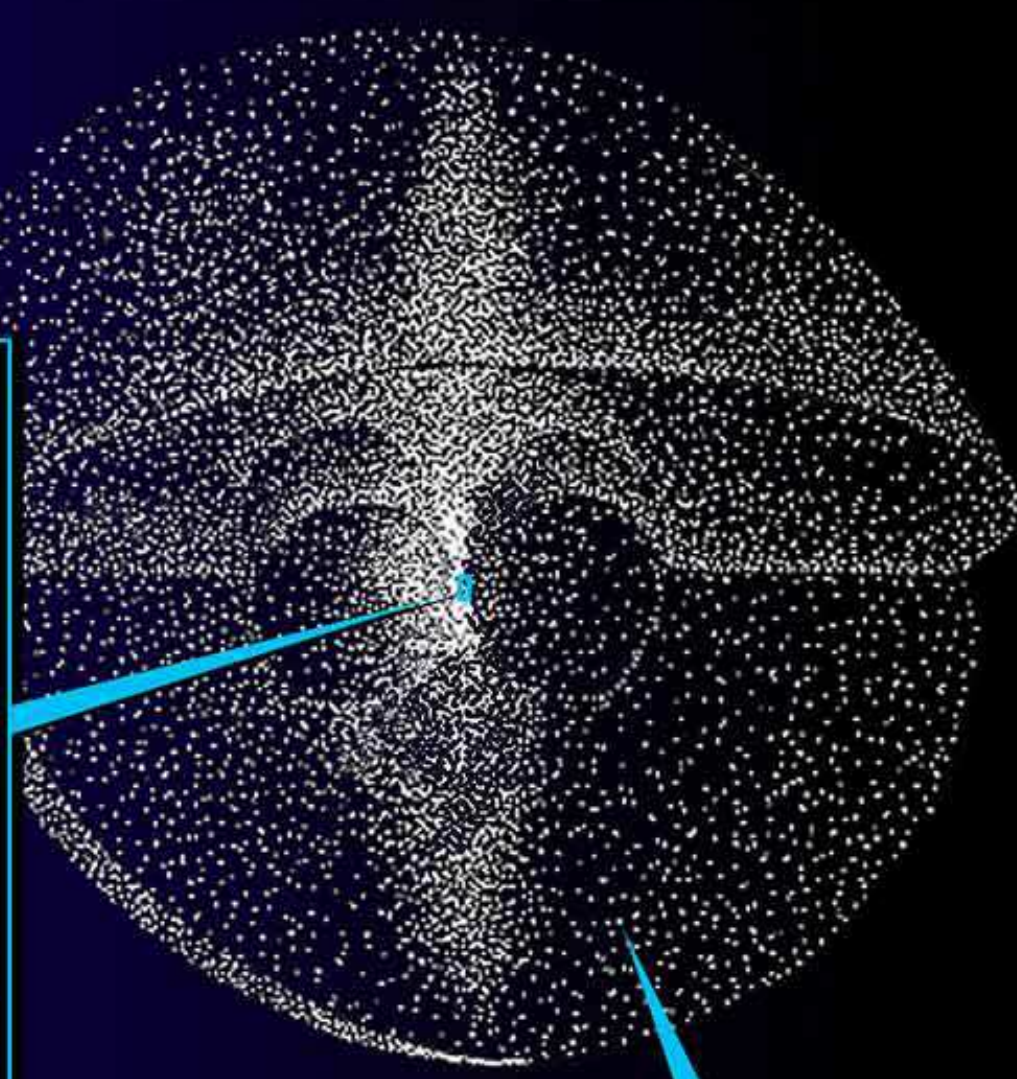
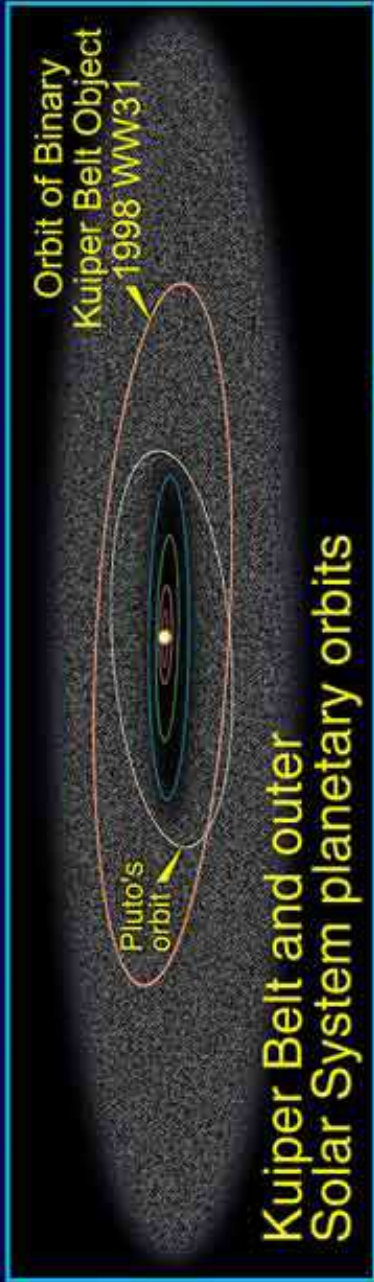
10 milyar dolarlık Keck Teleskobu ile çekildi.

<http://antwrp.gsfc.nasa.gov/apod/ap060918.html>

Oort Bulutu

Yarıçapı: 30 trilyon km
(3 ışık yılı)

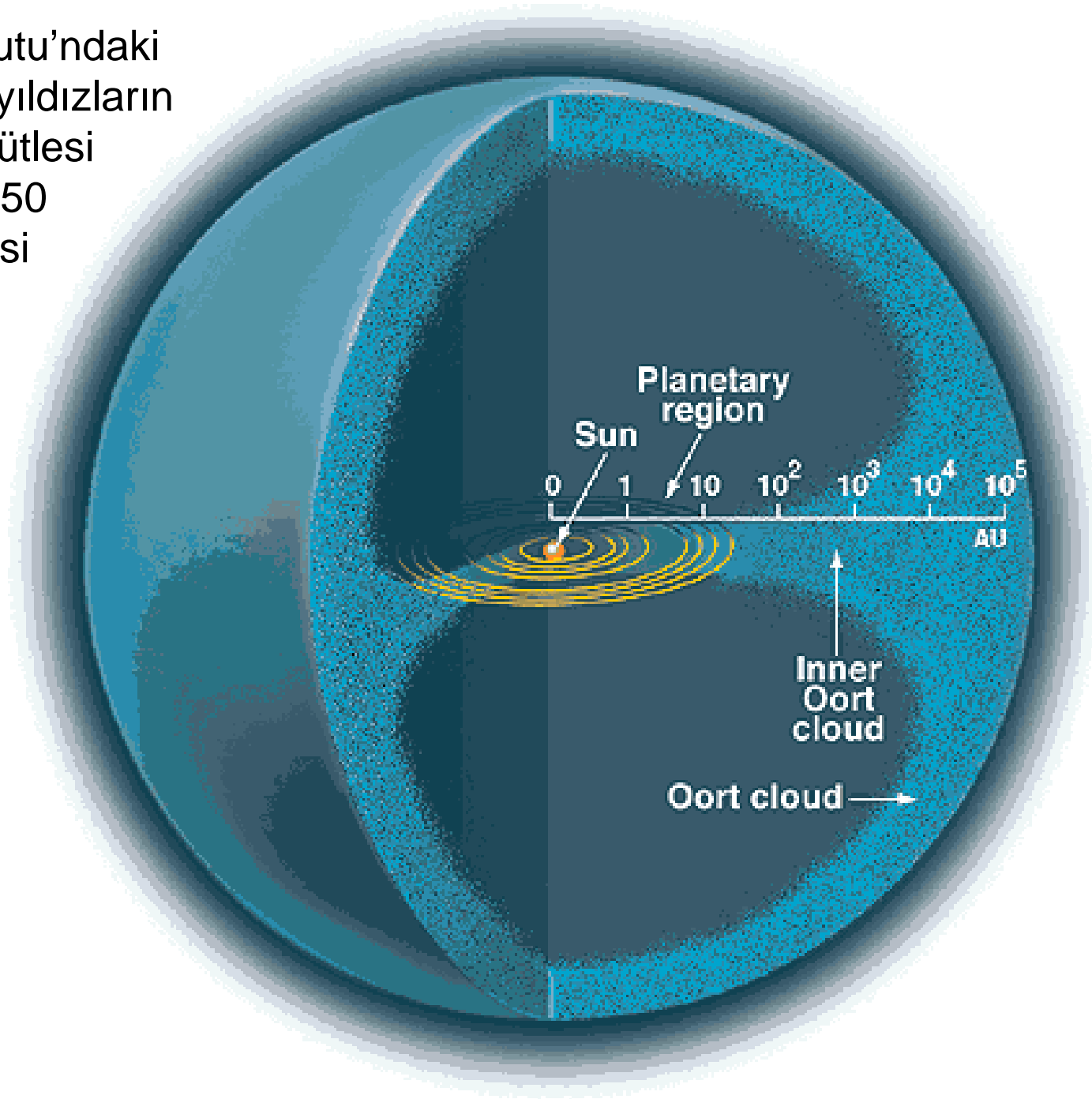
Trilyonlarca buzlu cisim bu bölgede hareket eder.
Güneş sistemini oluşturan ilkel güneş bulutsusunun kalıntılarıdır.
İç güneş sistemine giden uzun-dönemli kuyruklu yıldızların kökenidir.

The Oort Cloud (comprising many billions of comets)

Oort Cloud cutaway drawing adapted from Donald K. Yeoman's illustration (NASA, JPL)

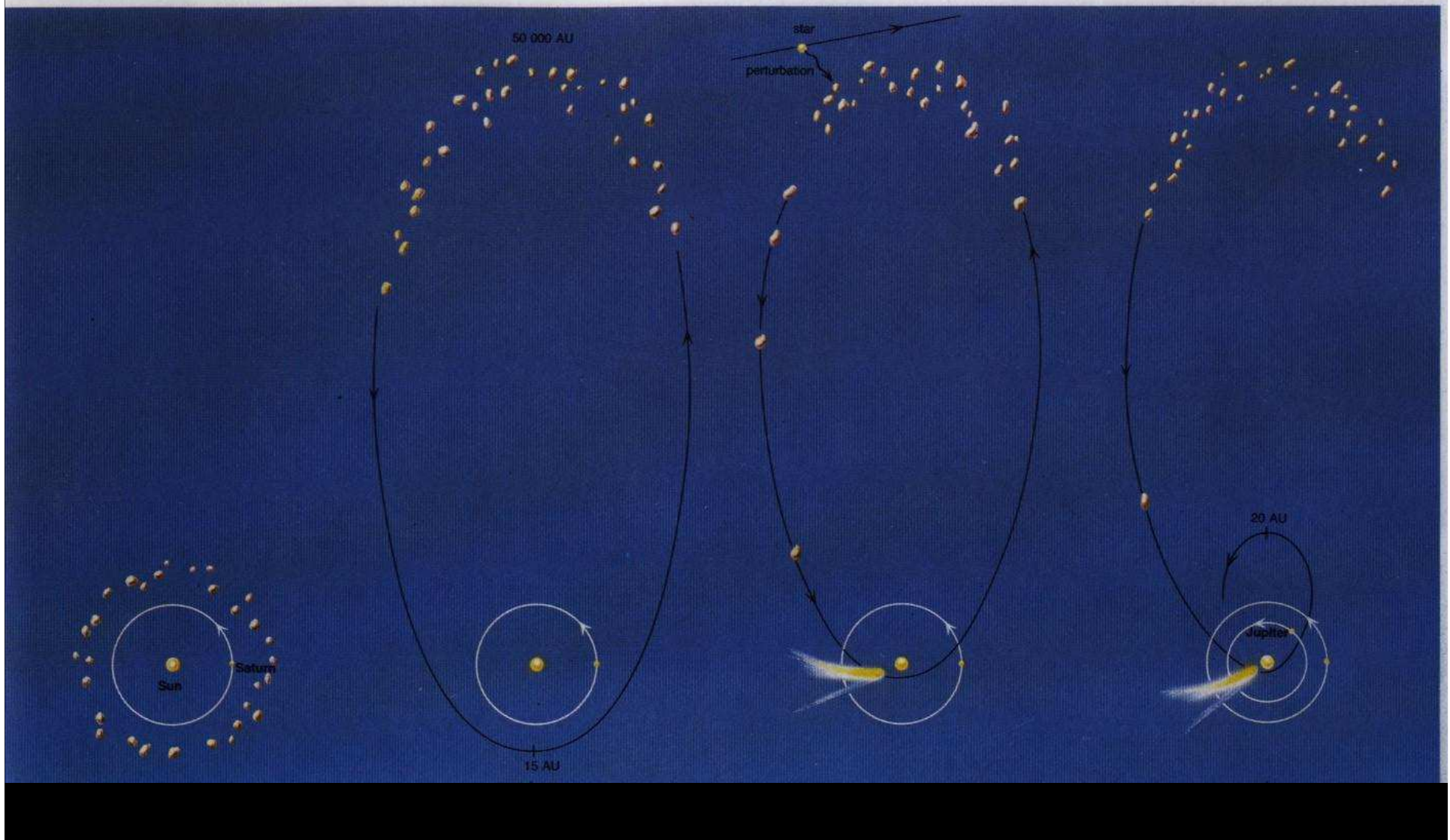
Oort Bulutu'ndaki
kuyruklu yıldızların
toplam kütlesi
yaklaşık 50
Yer kütlesi
kadardır.

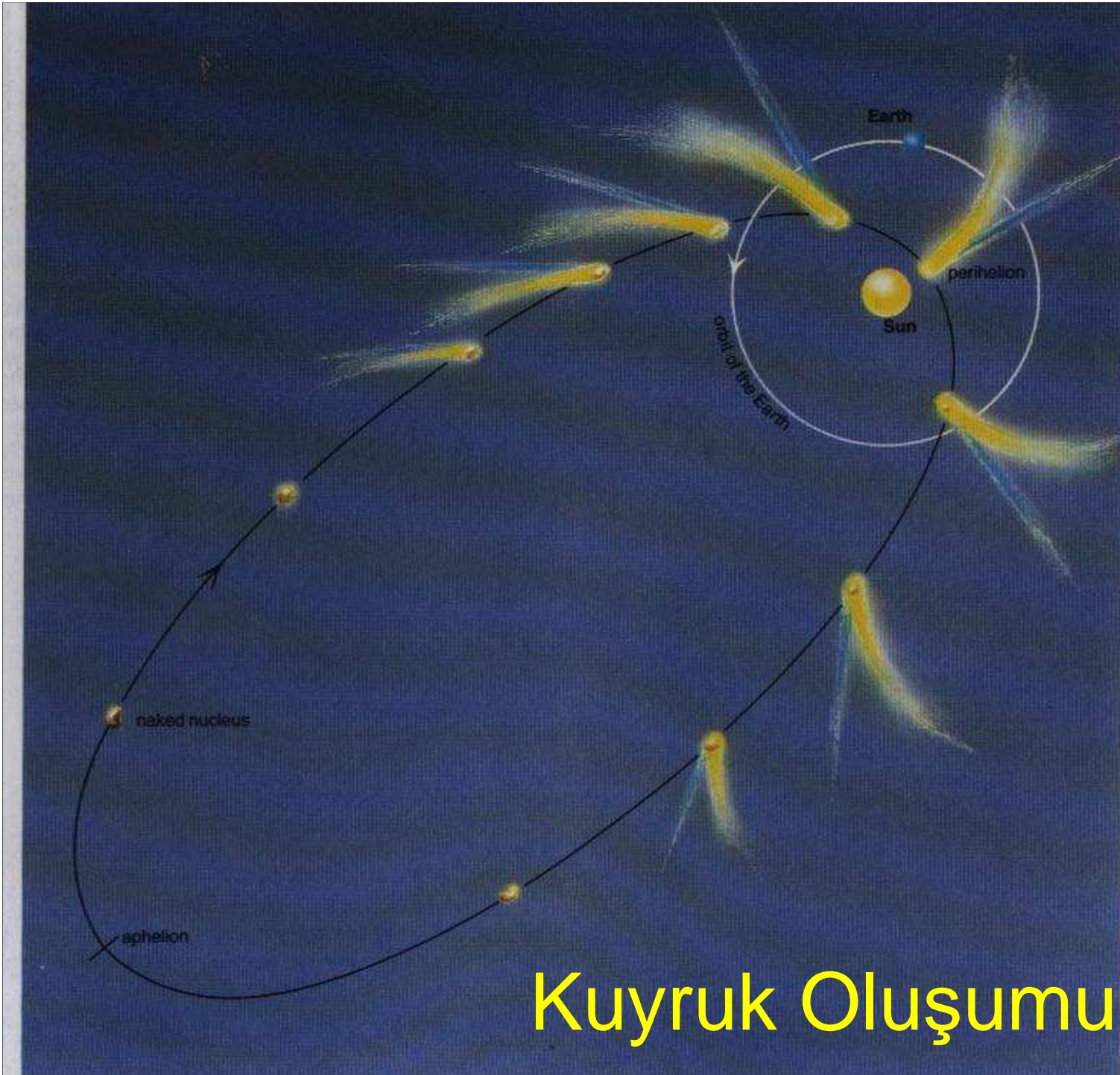

KUYRUKLUYILDIZLAR (Comets)

- Kuyruklu yıldızların kökeni?
  - Kuiper Kuşağı
  - Oort Bulutu
- Kirli Buz Yapılar
- Güneş rüzgarından dolayı arka veya önlerinde kuyruk bırakırlar.

Kuyruklu yıldızların Kökeni

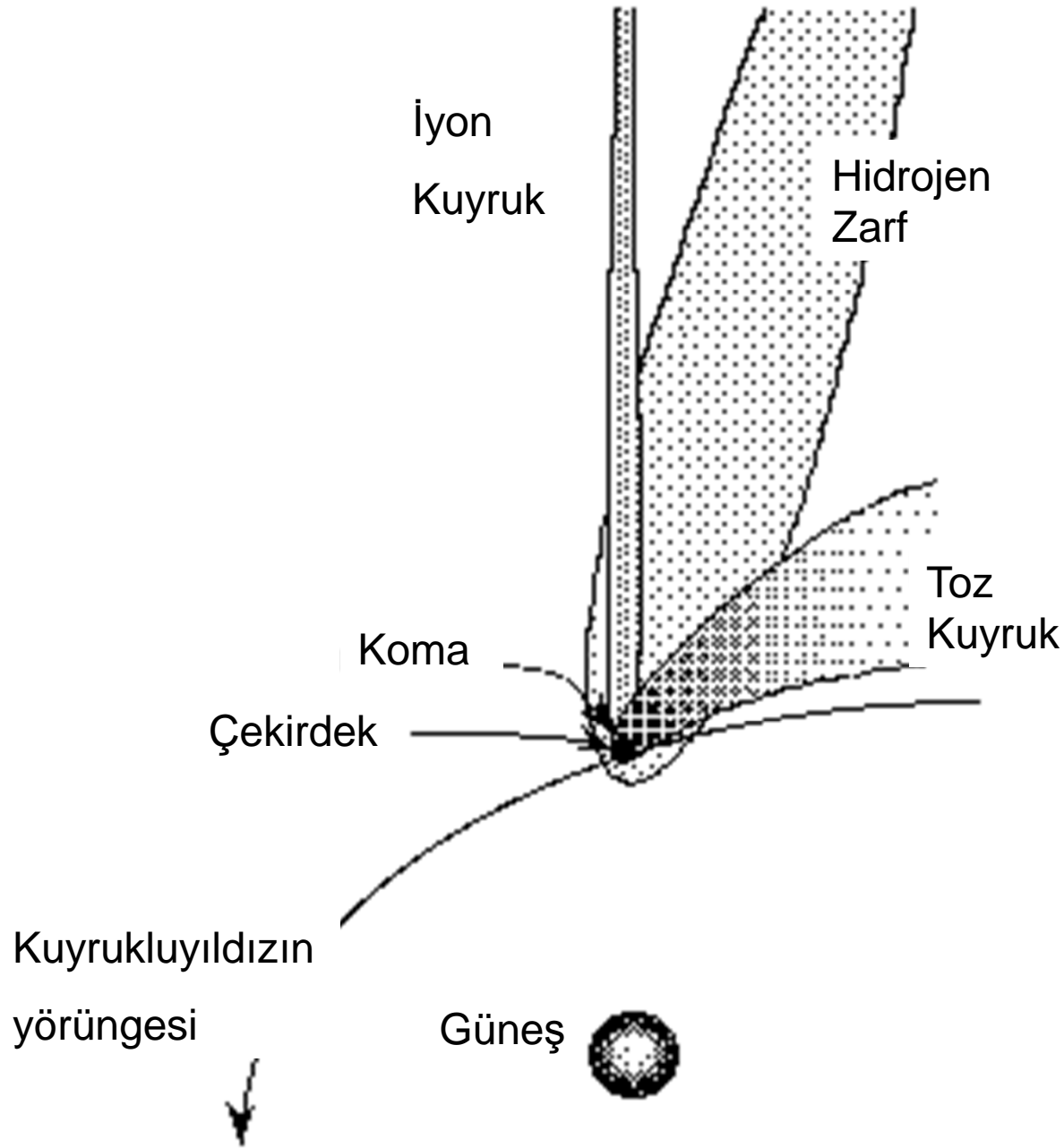

Kuyruk Oluşumu

Kuyrukluıldızın Bileşenleri

**Kuyruklu yıldız Machholz ve Pleiades,
9 Ocak 2005**

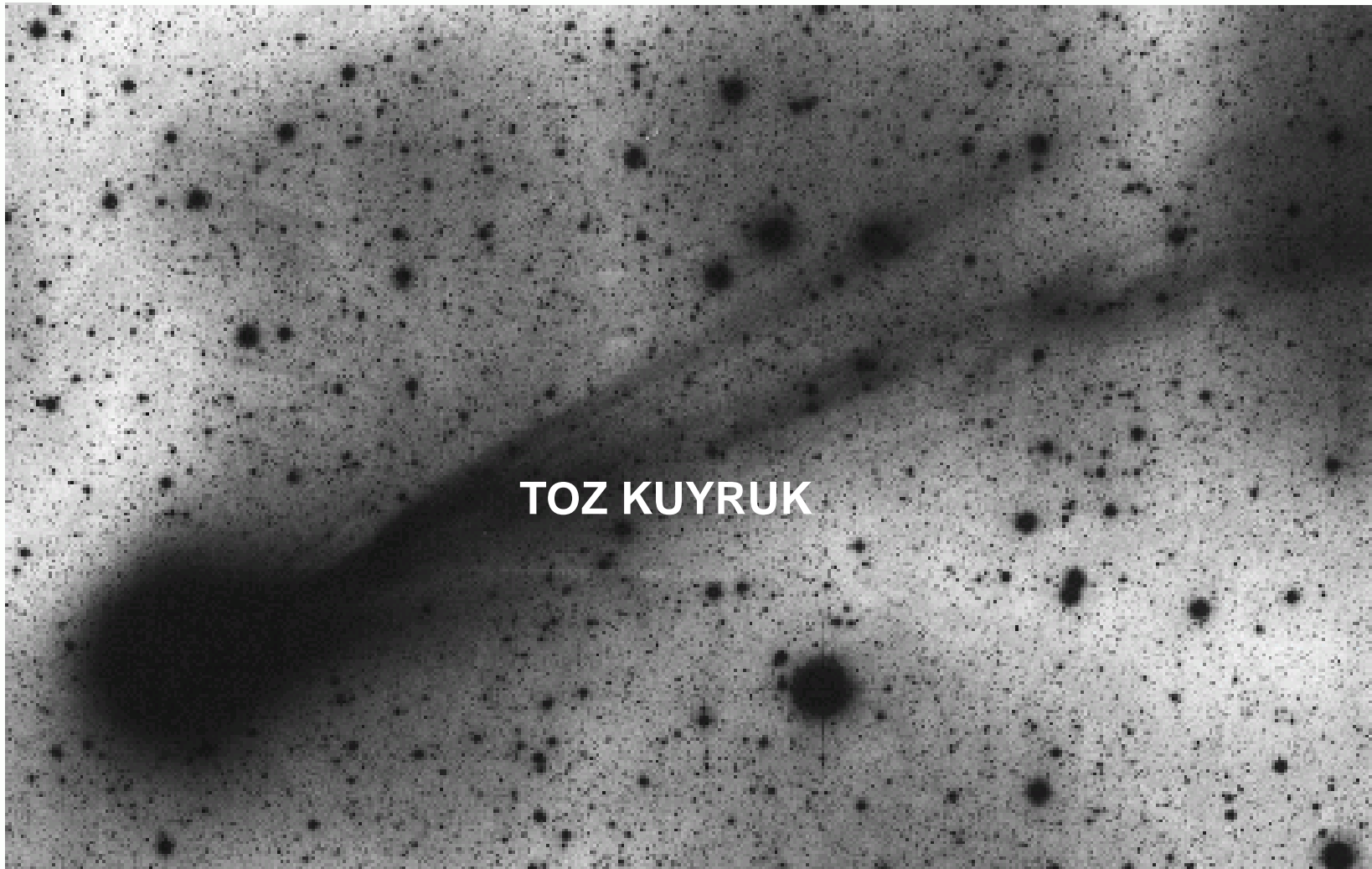

HYAKUTAKE geliyor, 1996

30 Ocak 1996'da Yuji Hyakutake tarafından bulundu

Comet Hyakutake

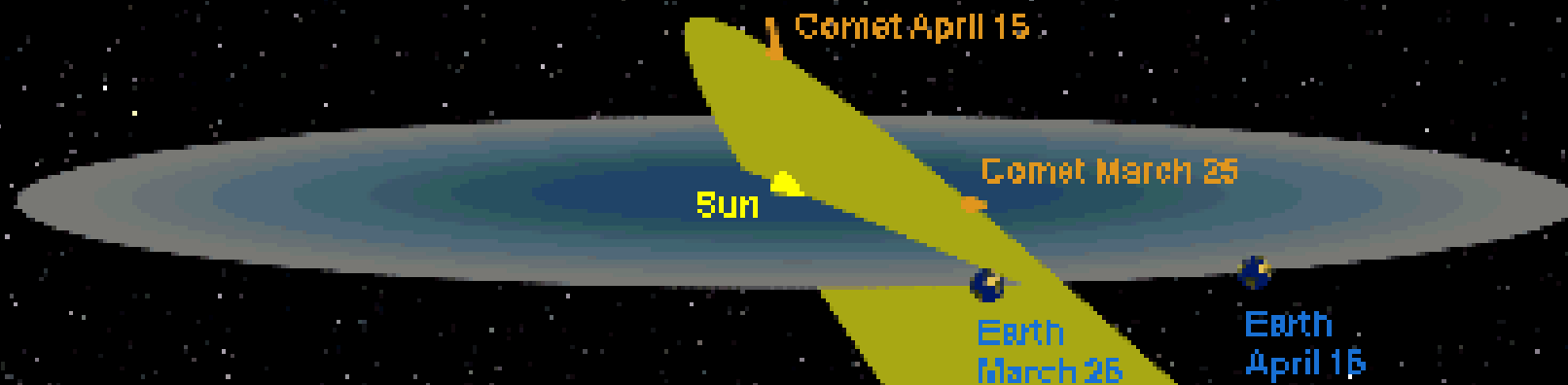
TOZ KUYRUK

ESO 1-m Schmidt telescope

ESO La Silla Observatory

HYAKUTAKE'nin Yörüngesi

PASSAGE OF COMET HYAKUTAKE IN MARCH-APRIL 1996

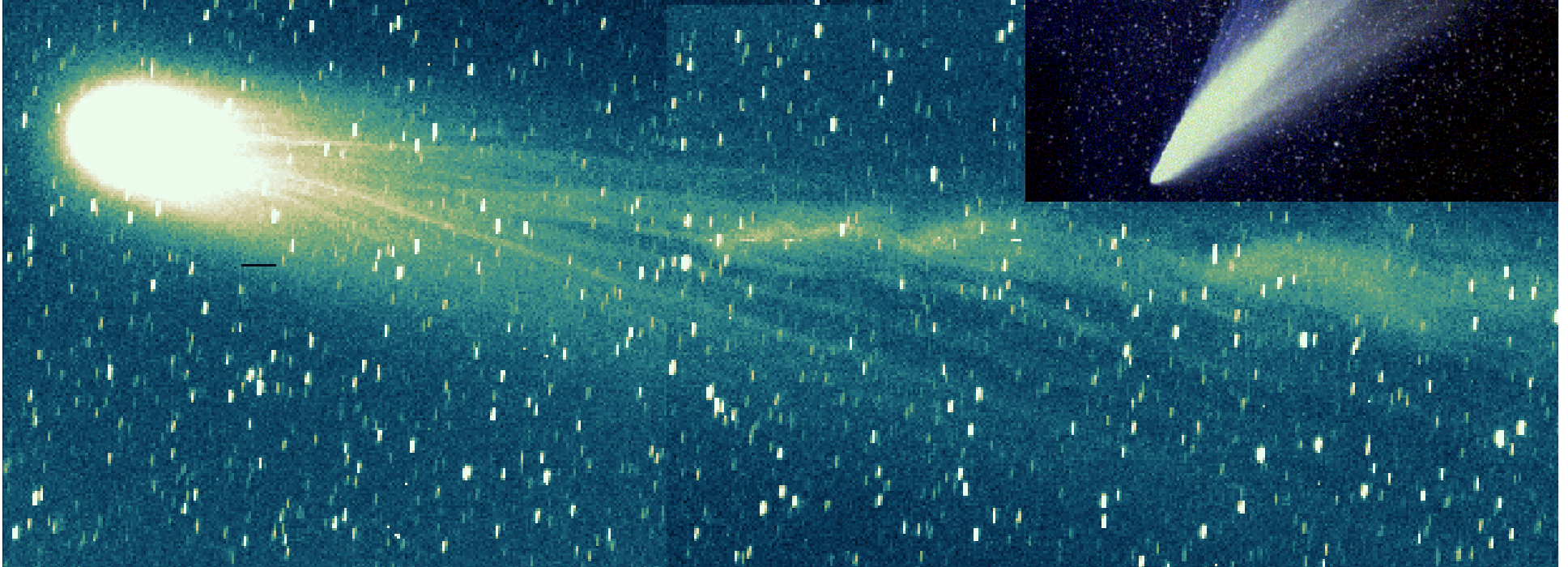

OBSERVATOIRE
DE SAINT-ÉTIENNE

Hyakutake'nin iyon kuyruđu

İyon kuyruk güneş'e yaklaştıkça belirginleşir.
Güneş ışığı katı çekirdekteki gaz ve sıvıların ayrışmasına ve iyonların güneş rüzgarı sayesinde Güneş'ten uzaklaşmasına neden olur.
İyon kuyruk mavi görünür.

14 Mart 1996

Hyakutake Yer'e En Yakın

Güneş'e yaklaştıkça kuyruk büyüyor.

21/22 Mart 1996,
Gerçek renkler,
Gökyüzünde 20° yer kapladı. (Dolunayın 40 katı)

Kırmızı renk: Toz (çok küçük taş ve karbon) kuyruk, güneş ışığını yansıtır.

Mavi renk: İyon (su, karbon monoksit) kuyruk, elektronların yeniden birleşiminden dolayı salınan ışık ile oluşur.

Hyakutake

18 Nisan 1996

© 1996 Via Winter

© Rick Scott and Joe Orman

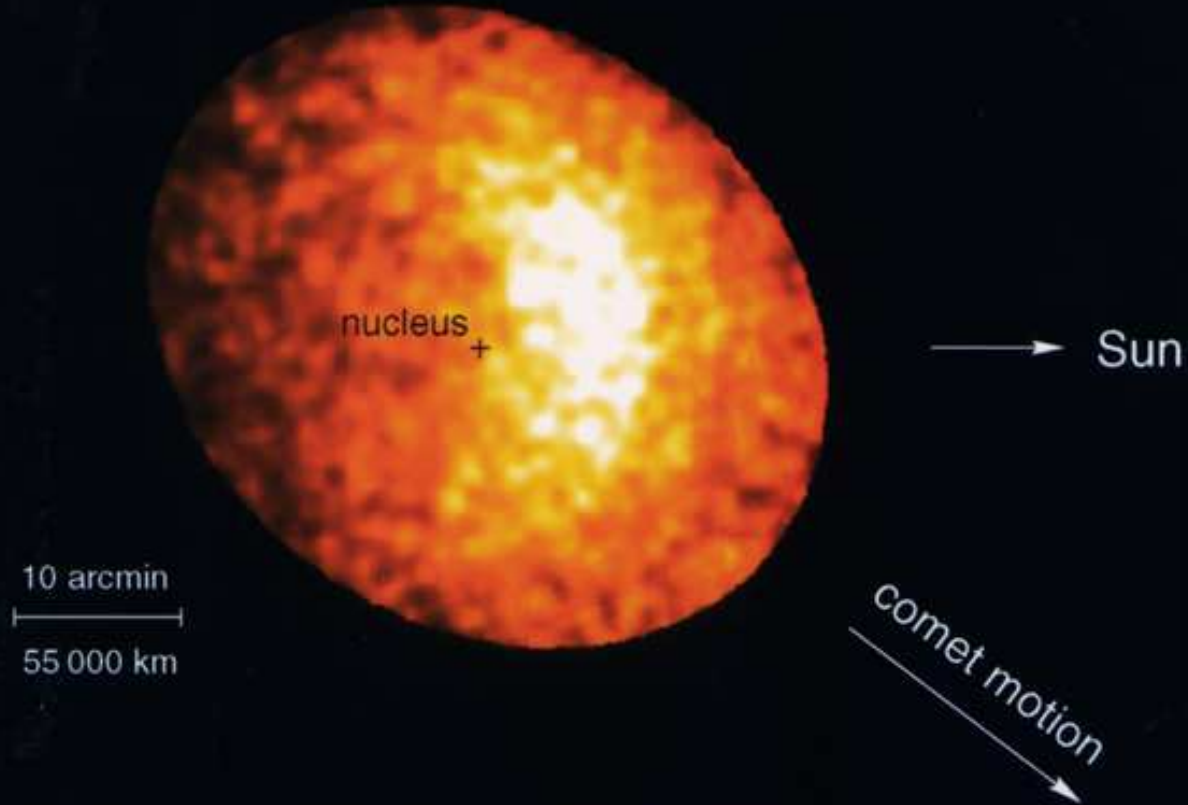
Hyakutake

Bir kuyruklu yıldızın ilk X-ışın görüntüsü

Comet Hyakutake · C/1996 B2

ROSAT HRI

March 27, 1996

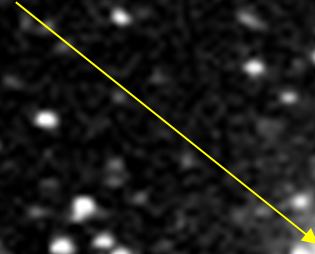
C. Lisse, M. Mumma, NASA GSFC

K. Dennerl, J. Schmitt, J. Englhauser, MPE

Yeni bir kuyruklu yıldız bulunuş duyurusu:

Hale-Bopp

25 Temmuz 1995

Alan Hale ve Thomas Bopp

Hale-Bopp kuyruk geliřtiriyor

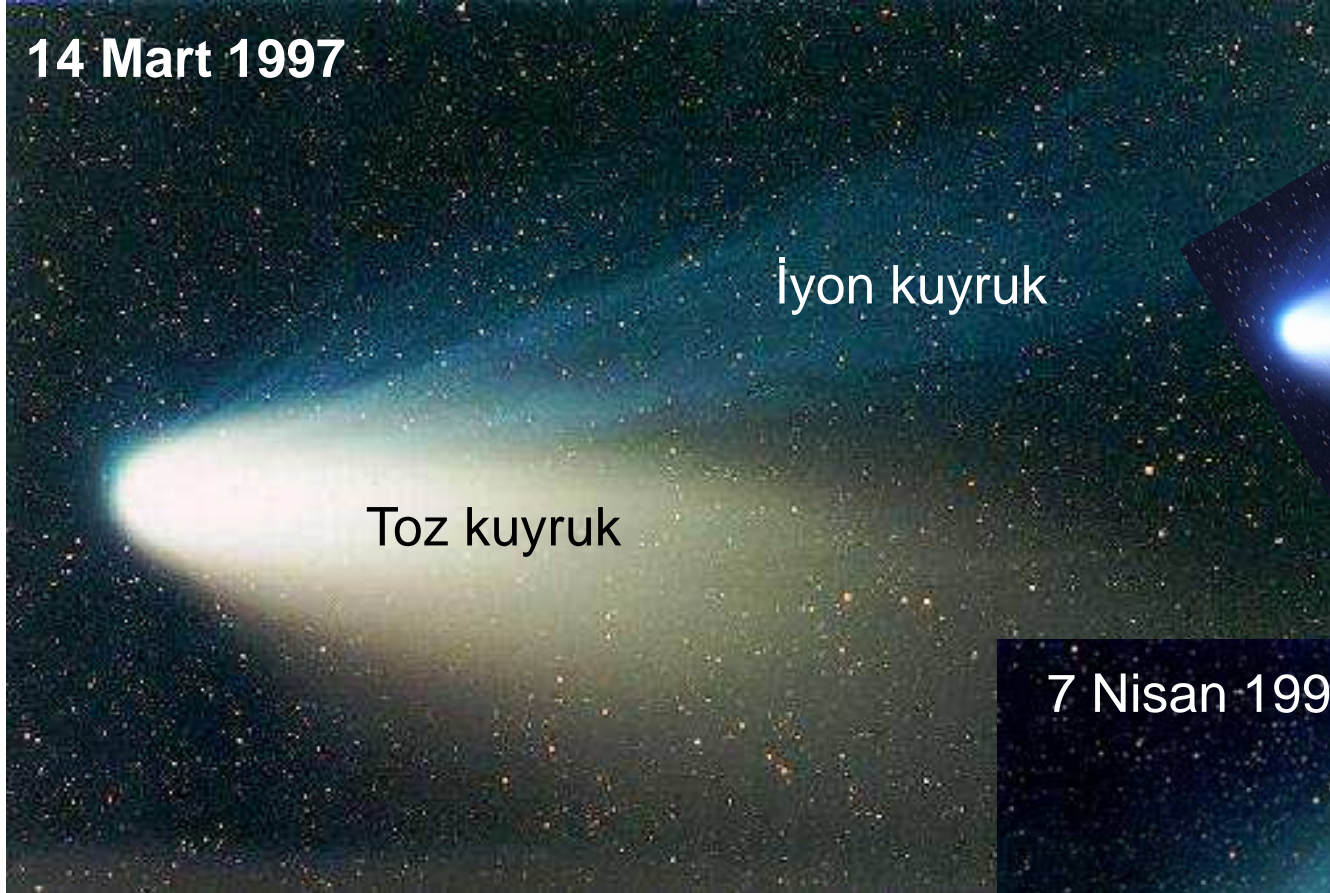
12 şubat 1997

Hale-Bopp

Bu yüzyıl içinde görünen
en parlak kuyruklu yıldız

14 Mart 1997

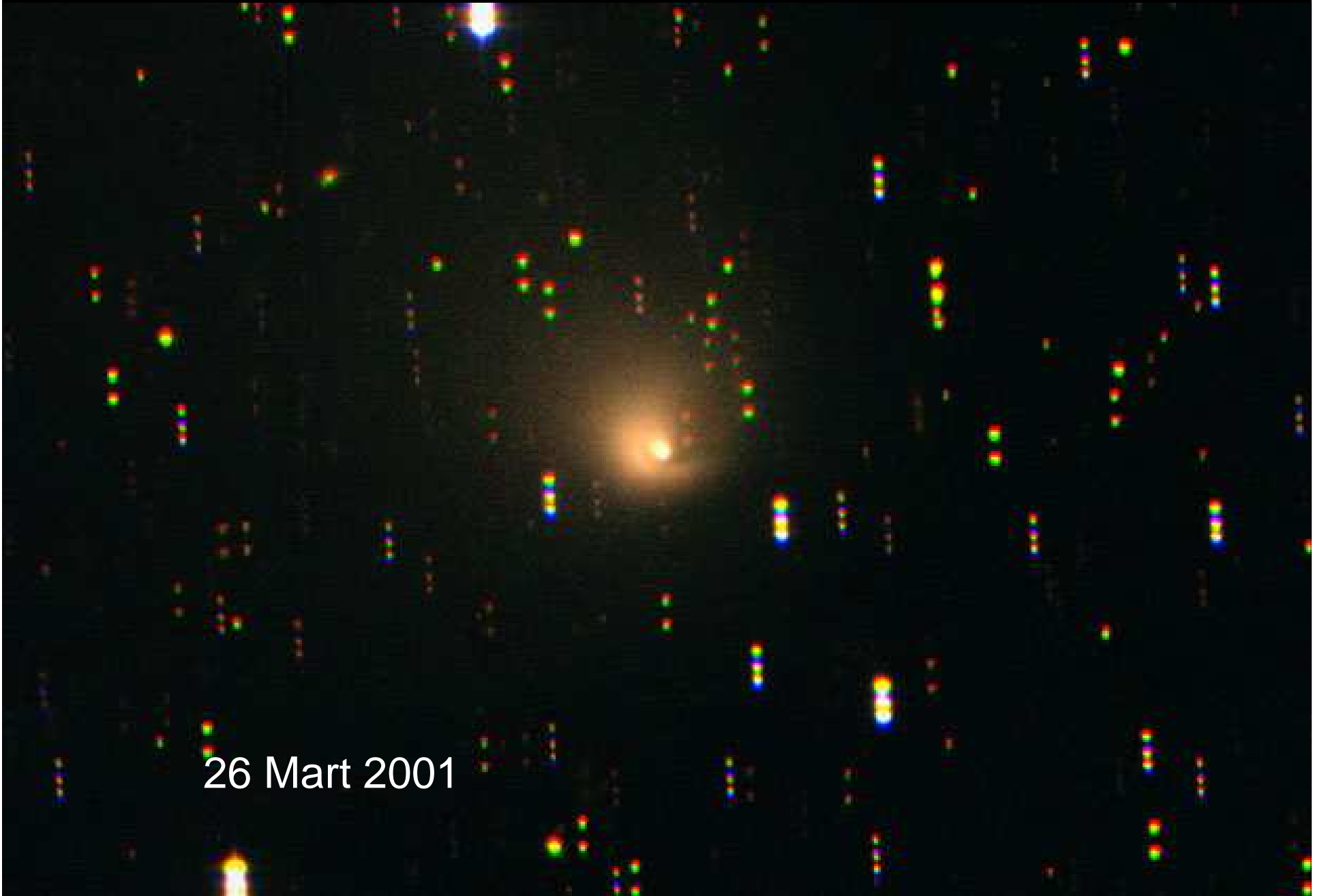
7 Nisan 1997

Hale-Bopp

Hale-Bopp, Dış Güneş Sisteminde

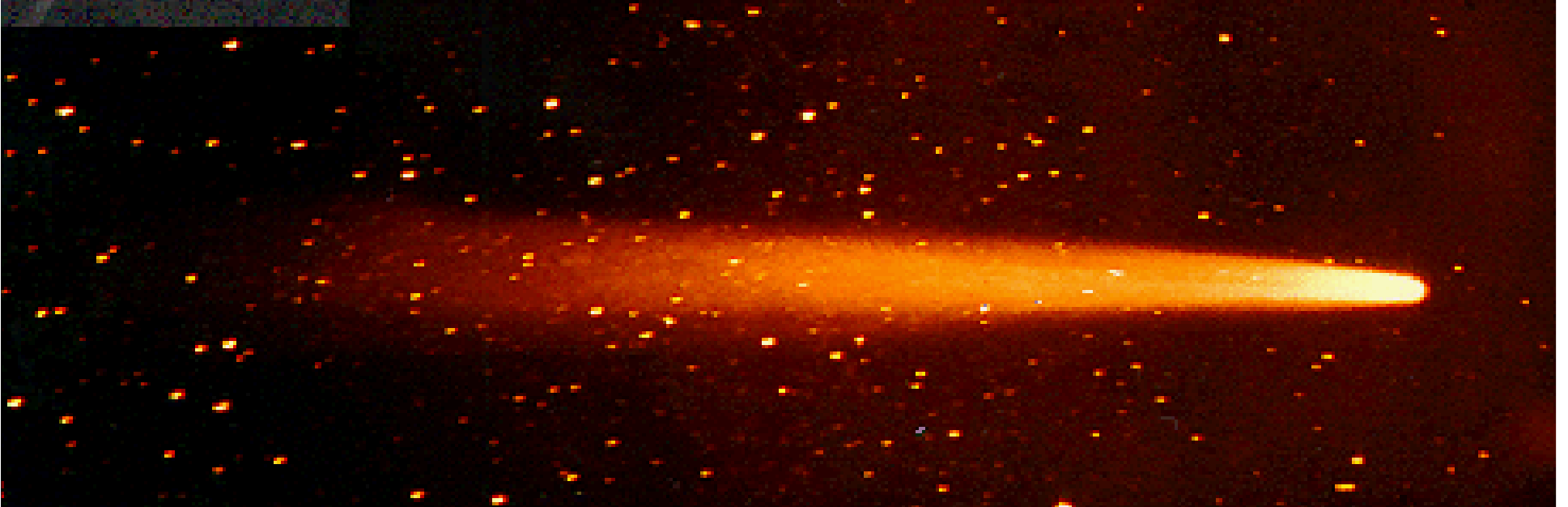
26 Mart 2001

Halley Kuyruklu Yıldızı

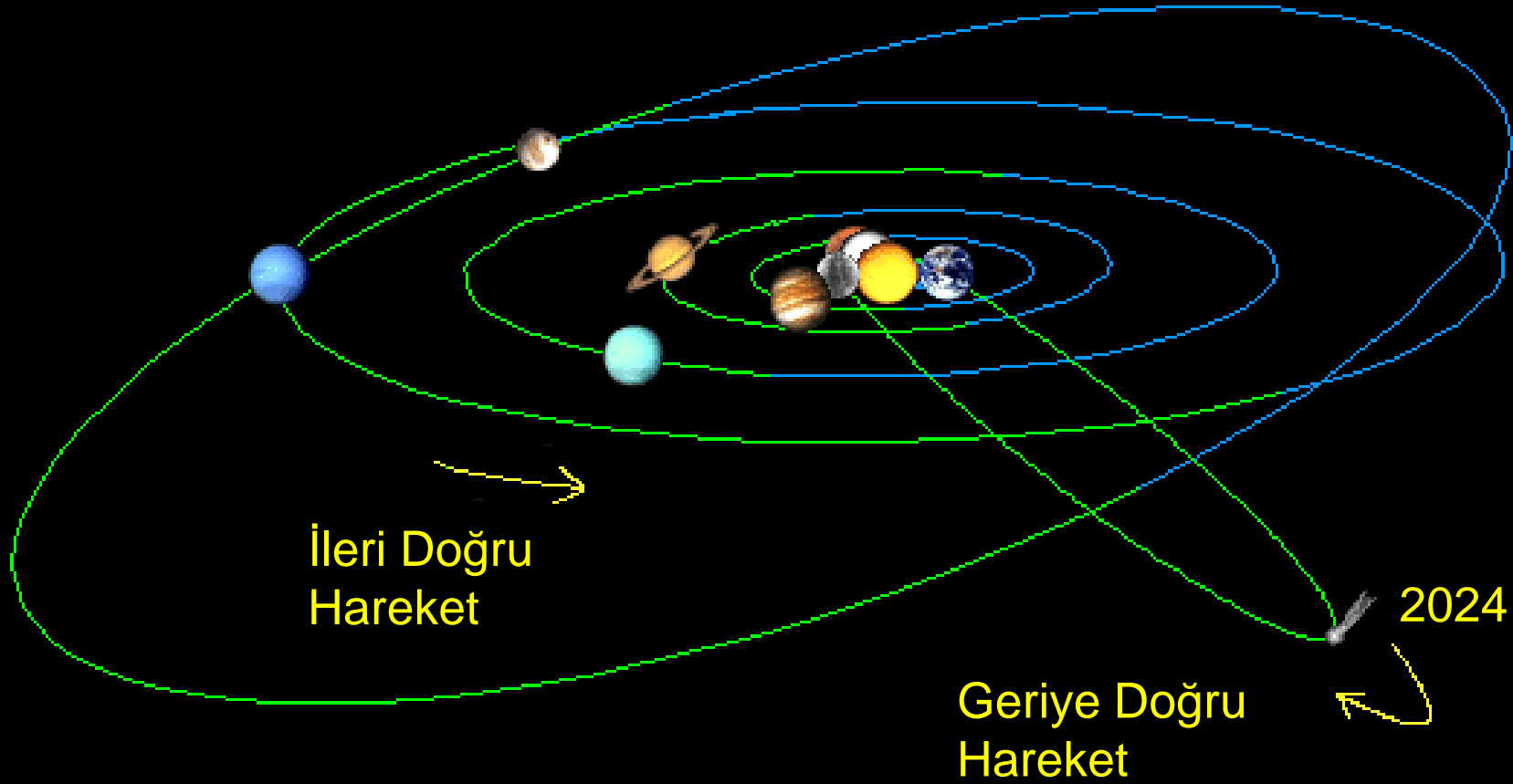
Edmund Halley
1705

1531, 1607, ve 1682 gelen kuyruklu yıldızların aynı yörüngeye sahip olduklarını buldu ve 1758'de yeniden gözleneceğini söyledi. Ancak, gözleyemeden 1742'de öldü. En son 1986'da görüldü. Bir daha 2061'de görünecek.

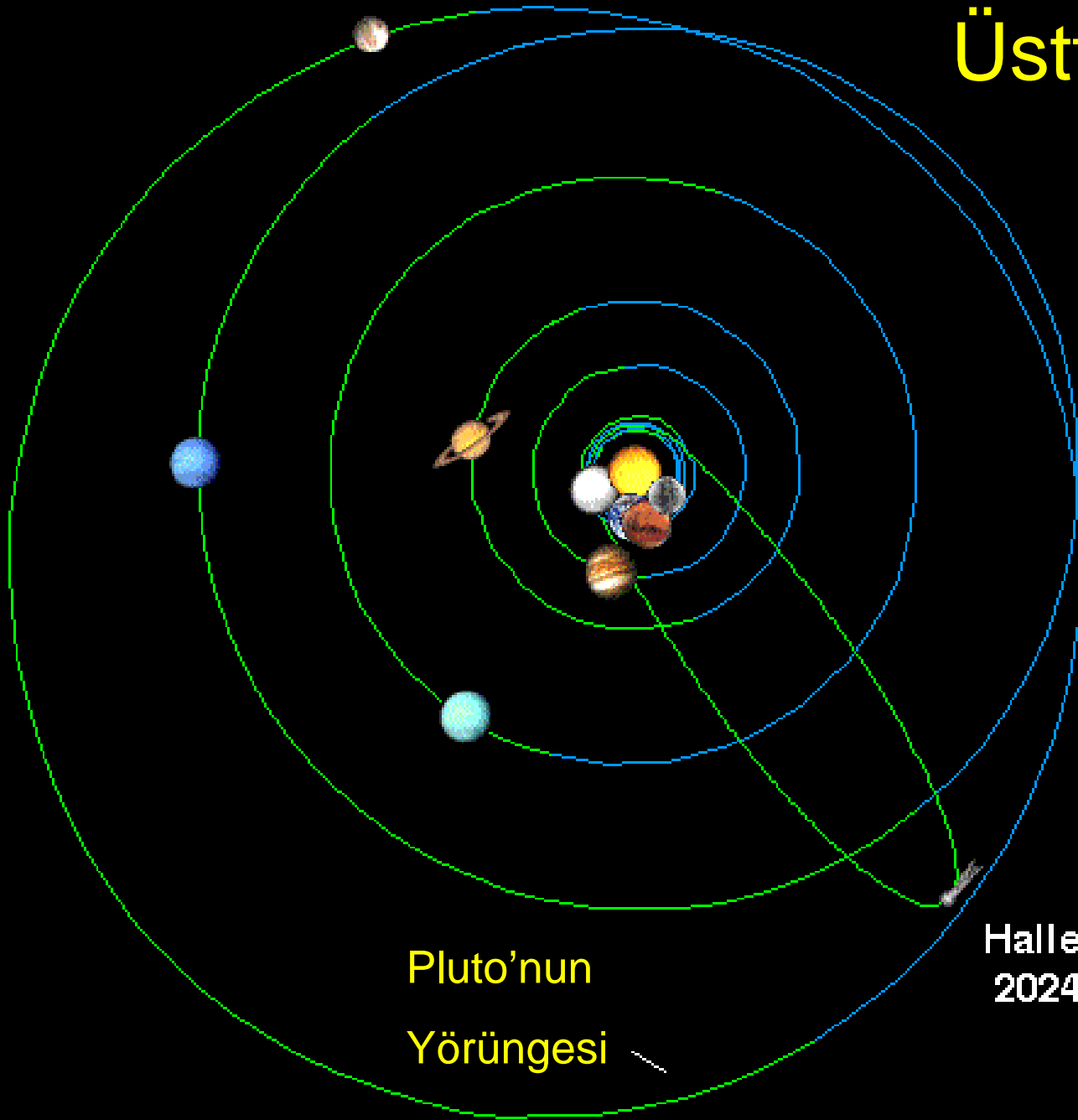

Halley'in Yörüngesi

Üstten Görünüş

Pluto'nun
Yörüngesi

Halley
2024

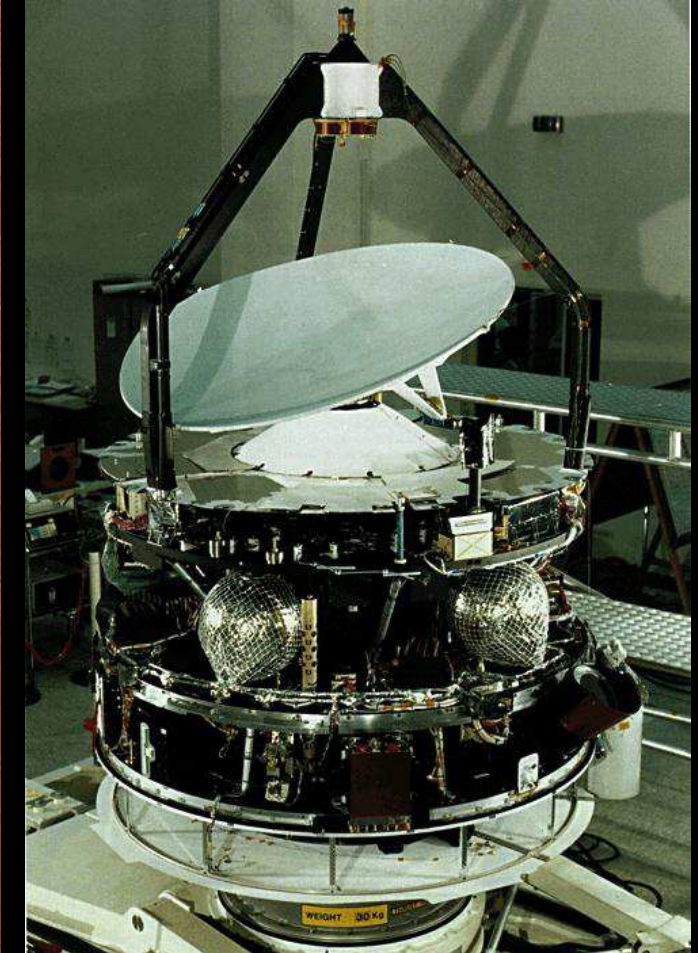
Halley, 9 Aralık 1985

© Anglo-Australian Observatory

Giotto Uydusu Halley'in Çekirdeğine 500 km yaklaştı

13 Mart 1986

Giotto

<http://stardust.jpl.nasa.gov/comets/giotto.html>

COMET HALLEY

HALLEY MULTICOLOUR CAMERA

13-MAR-1986

IMAGE #3416 - 25 680 km

IMAGE #3444 - 18 000 km

IMAGE #3451 - 13 400 km

Giotto

IMAGE #3475 - 9 500 km

IMAGE #3491 - 5 200 km

IMAGE #3496 - 3 900 km

Copyright MPAE 1986

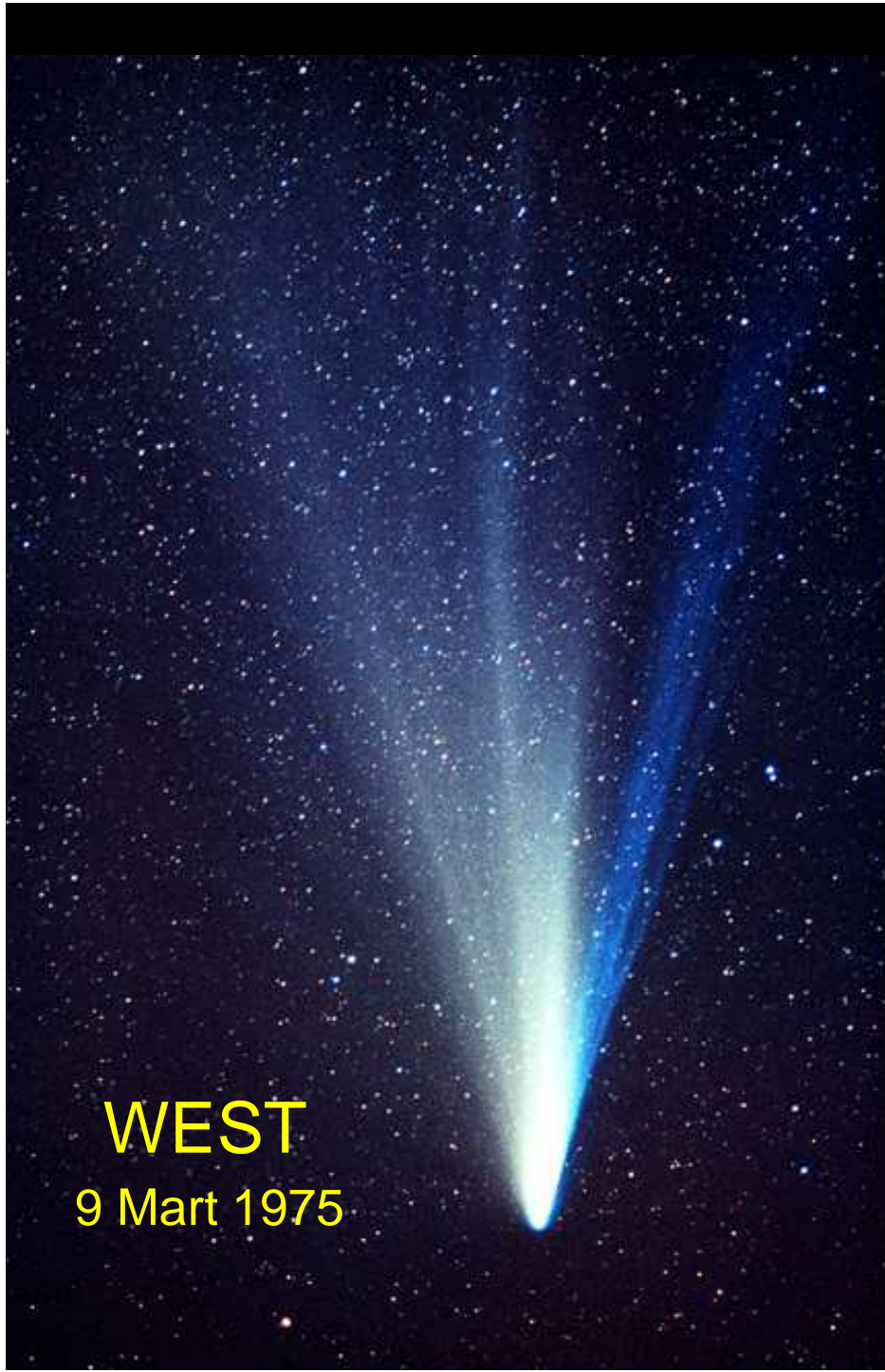
MAX-PLANCK-INSTITUT FUER AERONOMIE

Halley

ESO, 1 Eylül 2003
28 AB uzakta

Comet Halley at 28 AU Heliocentric Distance
(VLT ANTU/FORS1 + MELIPAL/VIMOS + YEPUN/FORS2)

WEST
9 Mart 1975

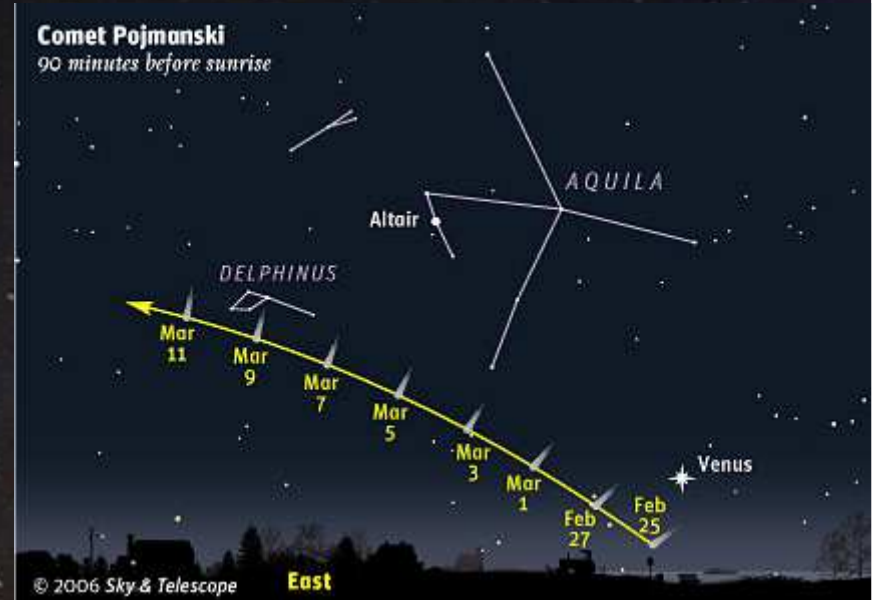
İKEYA-SEKİ
28 Ekim 1965

KOHOUTEK
11 Ocak 1974

Kuyruklu yıldız Pojmanski

6 Mart 2006

Kuyruklu yıldız SWAN,

Haziran 2006'da bulundu

Ekim 2006'da Güneş'e en yakından geçti

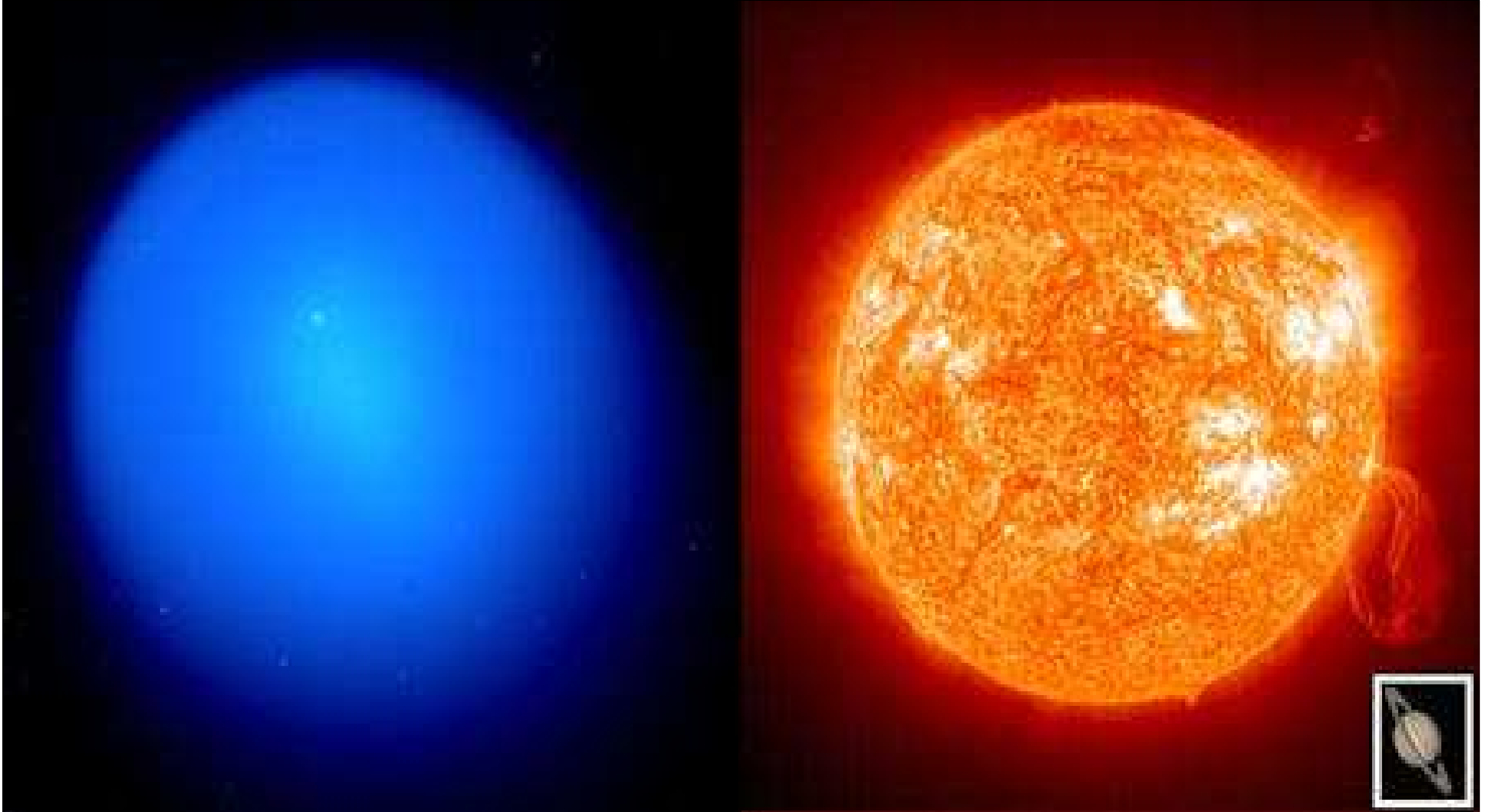
<http://antwrp.gsfc.nasa.gov/apod/ap061004.html>

17P/ HOLMES, Ekim 2007'de 42 saat içinde 17 mag' dan 2.8 mag'a parladı.

Komasiyla birlikte 9 Kasım 2007'de güneş sistemi içindeki en büyük gökcismi

Holmes Gökyüzünde

20 Kasım 2007 San Francisco

Deep Impact uzay aracı kuyruklu yıldız Tempel 1 üzerine çarptırıldı.
Amaç, güneş sisteminin oluşumuna ilişkin ipuçlarını yakalamak.

T – 3 min.

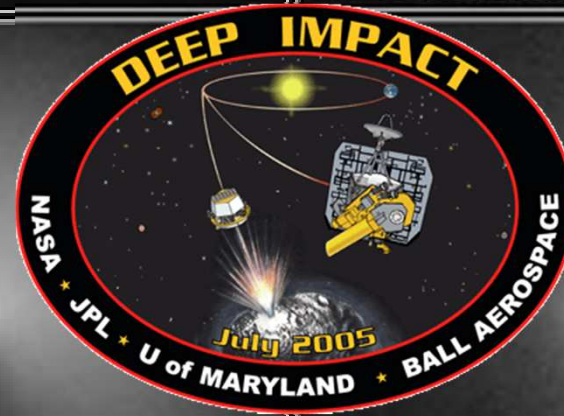
T + 12 min.

T + 1 hr. 4 min.

T + 1 hr. 28 min.

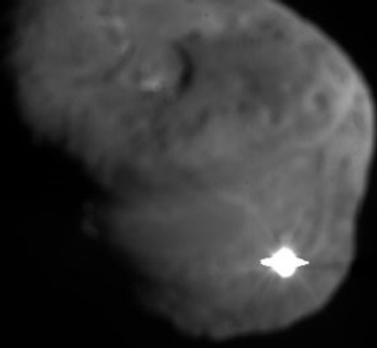
T + 4 hr. 41 min.

T + 19 hr. 7 min.

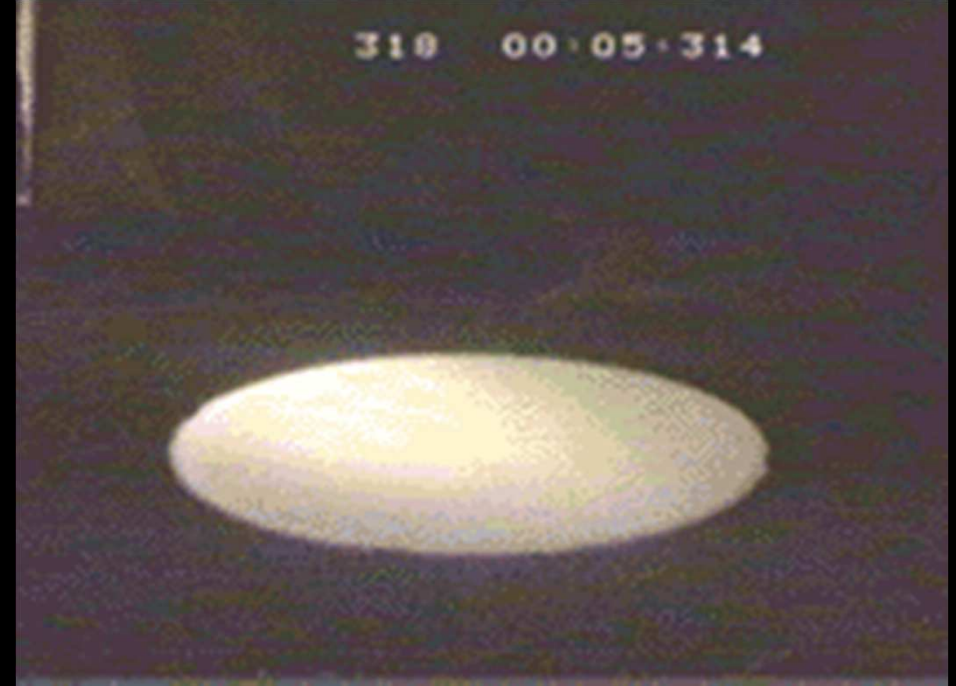
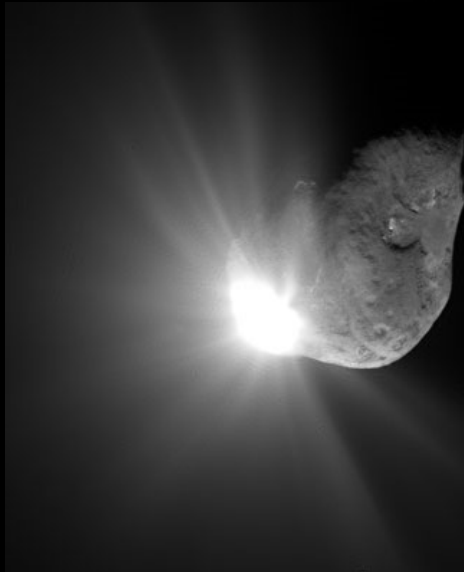

Çarpma Anı

67 saniye sonra

<http://deepimpact.jpl.nasa.gov/home/index.html>

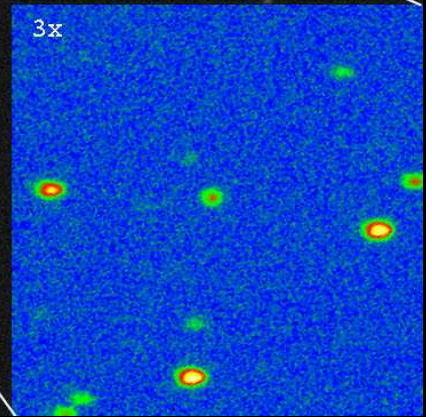
comet C/2012 S1 ISON, from NM with syst.IT11, 25/09/2012 05:16 TU, R.Ligustri CAST IT
DK 500/2250 ccd FLI11002 5x300sec in bin1 field 30'x 24'

Kuyrukluyıldız ISON

Bulunuşu: 25 Eylül 2012

2013 yılı sonlarına doğru dolunay kadar parlak
olacağı tahmin ediliyor.

Şu anda 18 kadir parlaklığında

GÖKTAŞLARI (Meteors)

- Kayan yıldız olarak da adlandırılan göktaşları, kuyruklu yıldızların kuyruklarından kalan toz ve taş parçacıklar ile asteroid parçacıklarıdır.
- Yer'e doğru düşen bu parçacıklar yüksek hızlarla atmosfere girerler.
- Hava ile sürtünme sonucunda yanarak kısa süreli parlarlar.
- Hızlı hareketlerinden dolayı gökyüzünde kayarak giderler.

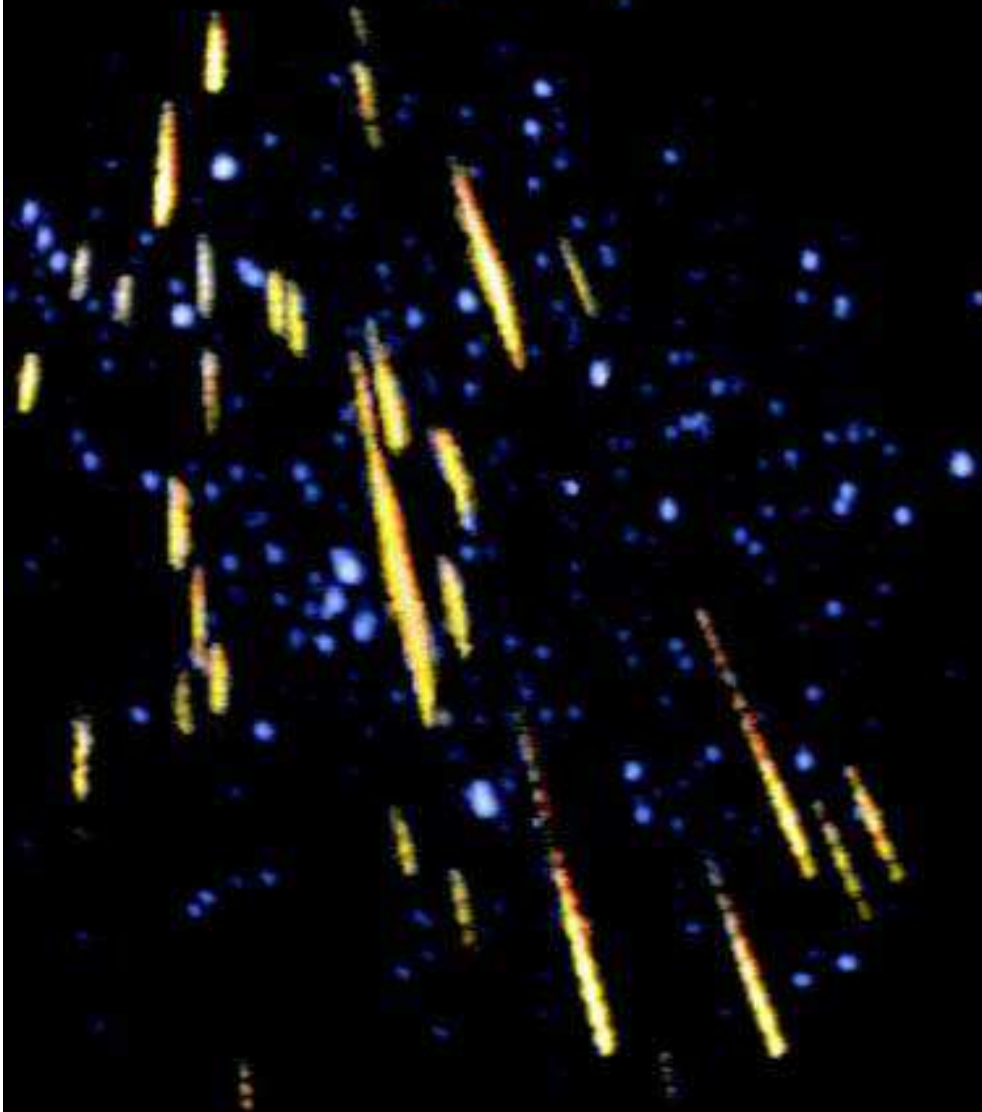
Göktaşı Yağmuru

- Uzayda grup olarak bulunan, toz veya daha büyük boyutlu katı parçacıkların neden olduğu parlak ışık yağmurudur.
- Çoğu zaman bu göktaşı yağmurlarının yörüngeleri, kuyruklu yıldızların toz kuyruklarıyla adlandırılır.
- Yer, bu yağmur içinden geçerken, parçacıklar hızla arka arakaya veya aynı anda atmosfere girer.
- Parçacıkların yolları birbirine paraleldir. Ama, perspektif etkisinden dolayı gökyüzünde tek bir uzak noktadan (radiant point) geliyorlarmış gibi görünürler.

Quadrantid'ler

Perseid'ler

12 Ağustos

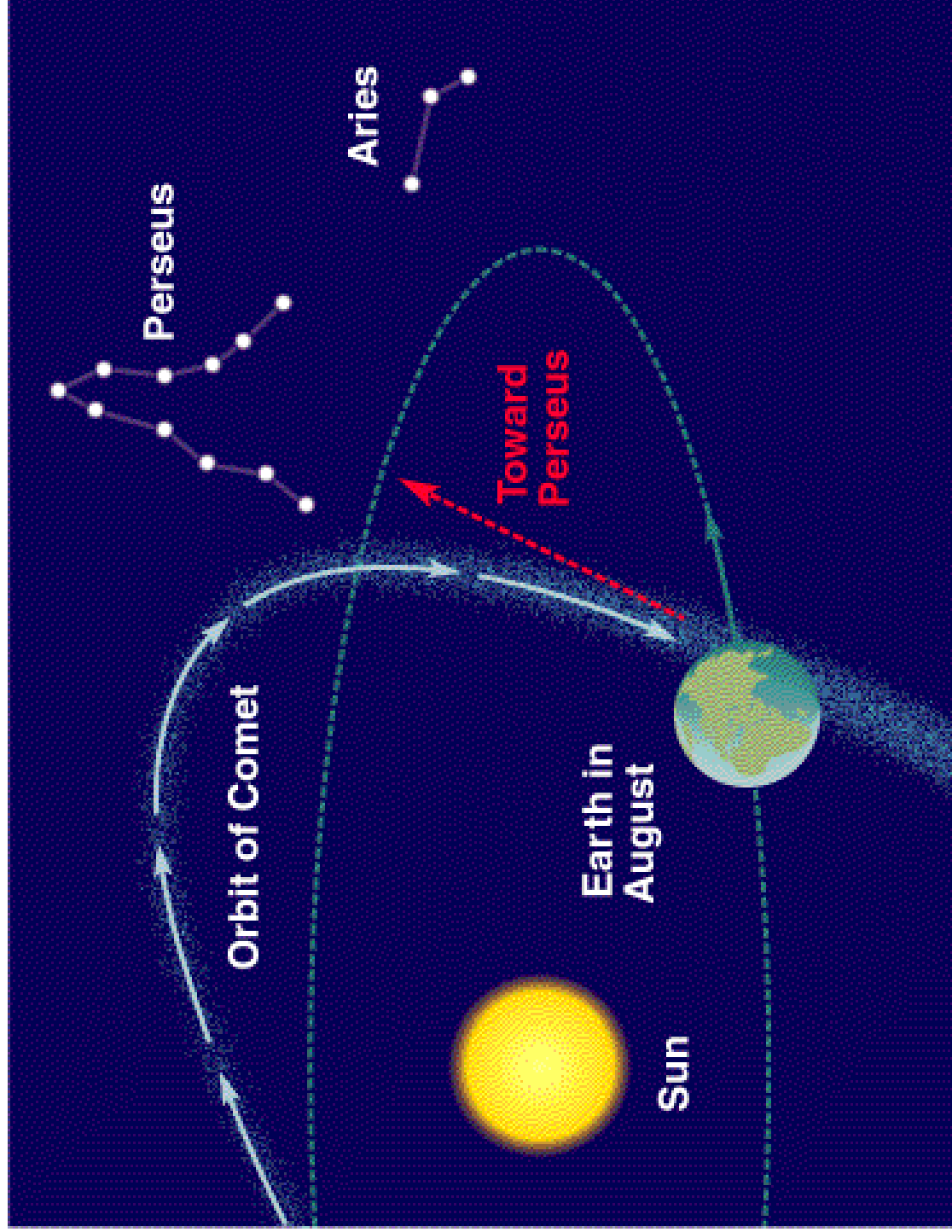
Perseid'ler

<http://www.comet-track.com/meteor/perseids04/perseids04.html#start>

Perseids

A

Göktaşı Yağmuru	Gözlem için en iyi gece	Sayı (göktaşı/saat)	Takımyıldız
Quadrantids	Ocak 3/4	40	Bootes
Lyrids	Nisan 22/23	15	Lyra
Eta Aquarids	Mayıs 4/5	20	Aquarius
Delta Aquarids	Temmuz 30/31	20	Aquarius
Persids	Ağustos 12/13	50	Perseus
Orionids	Ekim 21/22	20	Orion
Taurids	Kasım 4/5	15	Taurus
Leonids	Kasım 16/17	15	Leo
Geminids	Aralık 13/14	50	Gemini
Ursids	Aralık 22/23	15	Ursa Major

E.Ü. Gözlemevi, Bursa göktaşı

25 kg ağırlığında ve 20x20x30 cm boyutlarında

15

1. ADI: (Name)	BURSA GÖKTAŞI (Bursa meteorite)
2. DÜŞTÜĞÜ YER: (The place of fall or discovery)	Bursa Yöresi $\varphi = 40^{\circ}$ $\lambda = 29^{\circ}$
3. DÜŞME TARİHİ: (The date of fall or discovery)	1946 (1941'de düştüğü d söyleniyor)
4. PARÇA SAYISI: (Number of individual specimens)	Bir (One)
5. SINIF ve TİPİ: (Class and Type)	Taşınmsı kondrit (S Olivinehypersthen
6. TOPLAM AĞIRLIK: (Total Weight)	25 Kg
7. DÜŞME ve ELEGEÇME: (Circumstances of fall or discovery)	Köylüler görmü Müzesi'ne getir görüldü, Ege Ü Kürsüsüne ge
8. NANALİZ: (Analysis)	D. Heymann Ar izotoplar yaşının orta He ⁴ yaşımı olduğu bul

E.Ü. Gözlemevi, Kayakent Göktaşı
85 kg

Mikro göktaşı avcılığı

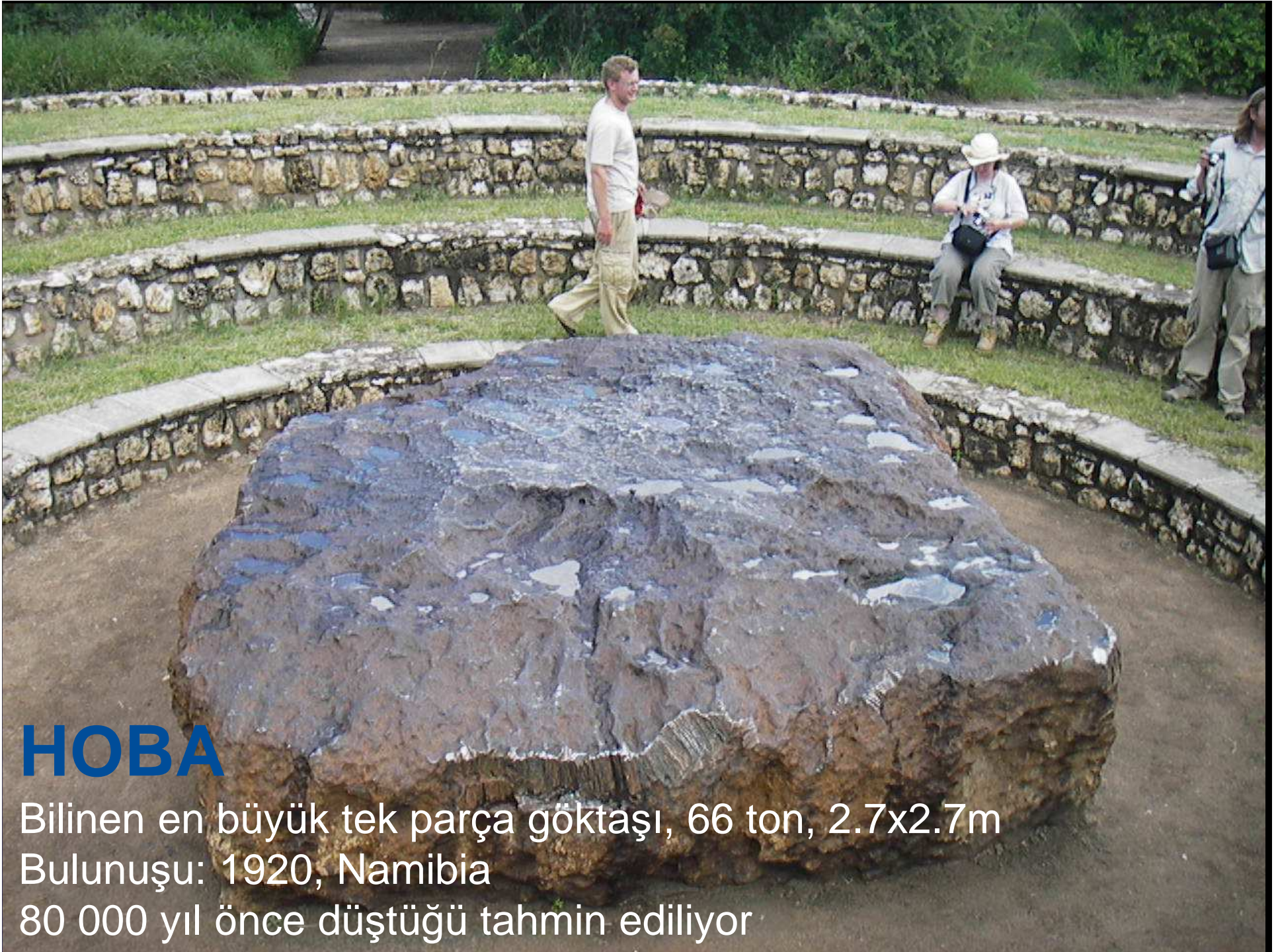
Barringer Krateri, Arizona

Bir göktaşı Yer'e çarparsa ne olur?

49 000 yıl önce çarpmış bir göktaşının yarattığı çarpma krateri (1920'de anlaşıldı), 1200 m çapında ve 150 m derinliğinde

Yeryüzünde bugün 100'ün üzerinde çarpma krateri olduğu bilinir

HOBA

Bilinen en büyük tek parça göktaşı, 66 ton, 2.7x2.7m

Bulunuşu: 1920, Namibia

80 000 yıl önce düştüğü tahmin ediliyor

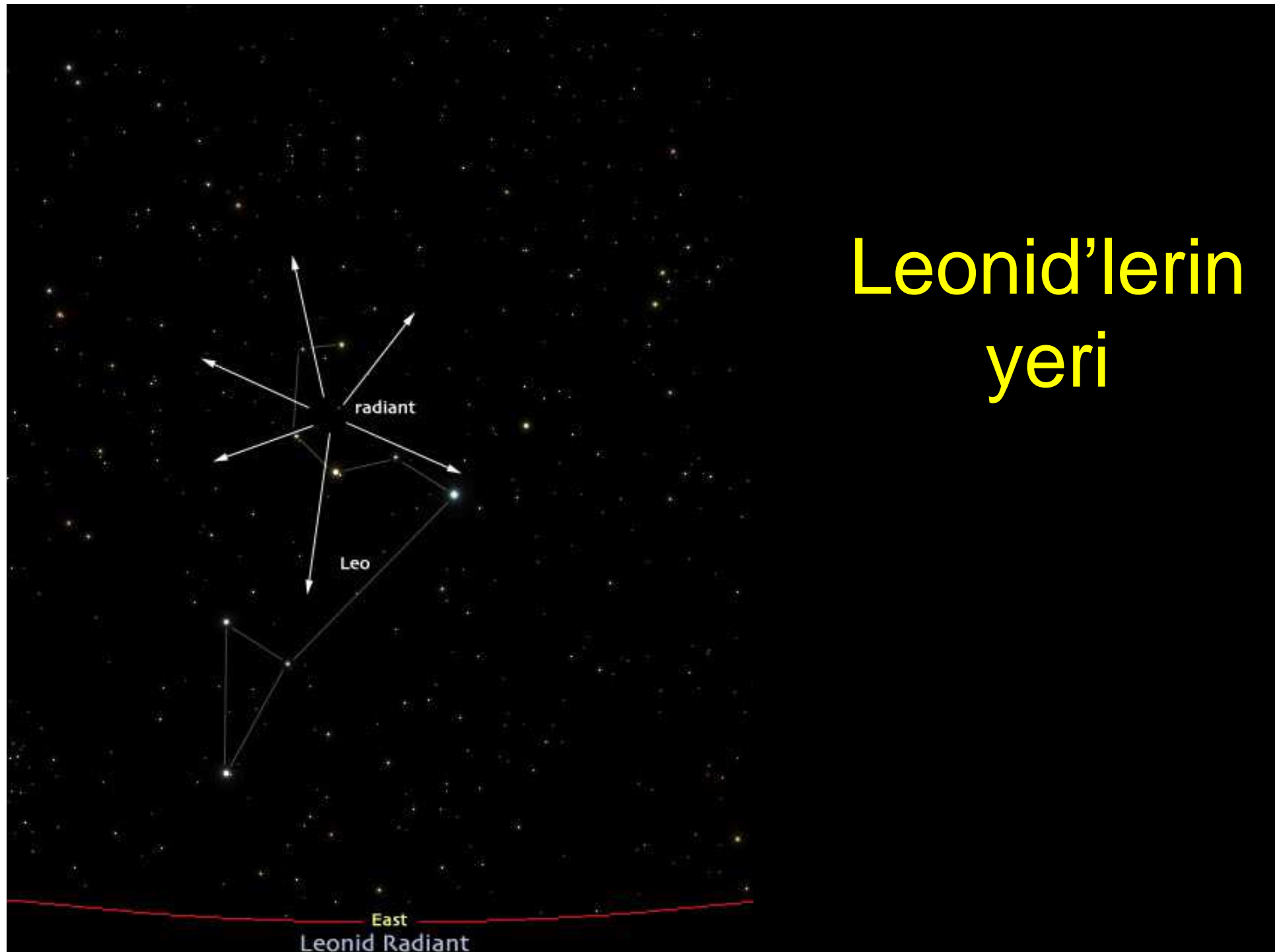
9 Ekim 1992, Peekskill Göktaşı

12.4 kg

Peekskill, New York

Leonid'lerin yeri

Leonid'ler 2001

Yörüngeden Leonid'ler-1997

48 dakikada
29 göktaşı
atmosfere girdi

1999 Leonid ateş topu

**İridyum Ani
Parlaması
(Flare)
(13 Ağustos 1999)**

**Haberleşme
Uydusu**

Göktaşı Değil!

Mars'tan geldiği sanılan bir göktaşı

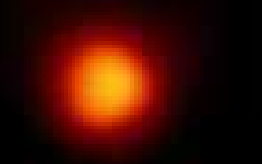
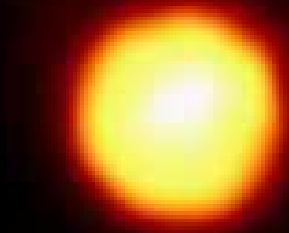
17 Ağustos 1996

1833
Leonid'ler

Pluto: Donmuş Gezegen

Uydusu,
Charon

Pluto'nun verileri

- Kütle: 1.25×10^{22} kg
- Eşlek yarıçapı: 1195 km
- Güneş'ten uzaklık: 39.5 AB
- Dönme dönemi: 153 saat
- Dolanma dönemi: 248 yıl
- Yörünge basıklığı: 0.244
- Dönme eksen eğikliği: $122^{\circ}.53$
- Yörünge eğikliği: $17^{\circ}.16$
- Eşlek yüzey çekimi: 0.58 m/s^2
- Kaçma hızı: 1.2 km/s
- Ortalama sıcaklığı: -223°C

Pluto ve Charon

EK BİLGİ: <http://pluto.jhuapl.edu/science/whatWeKnow.html>

- Pluto, 1930'da Clyde Tombaugh tarafından bulundu.
- Pluto-Charon sistemi, bir buz gezegen çiftine benzer.
- Pluto-Charon sistemi eş dönmeye sahiptir.
- Atmosfer yapısı: Metan ve Azot

Pluto'nun olası iki yeni uydusu

S/2005 P1 ve S/2005 P2 (31 Ekim 2005, Hubble Uzay Teleskobu)

<http://hubblesite.org/newscenter/newsdesk/archive/releases/2005/19/>

May 15, 2005

May 18, 2005

Gerçek rengiyle Pluto

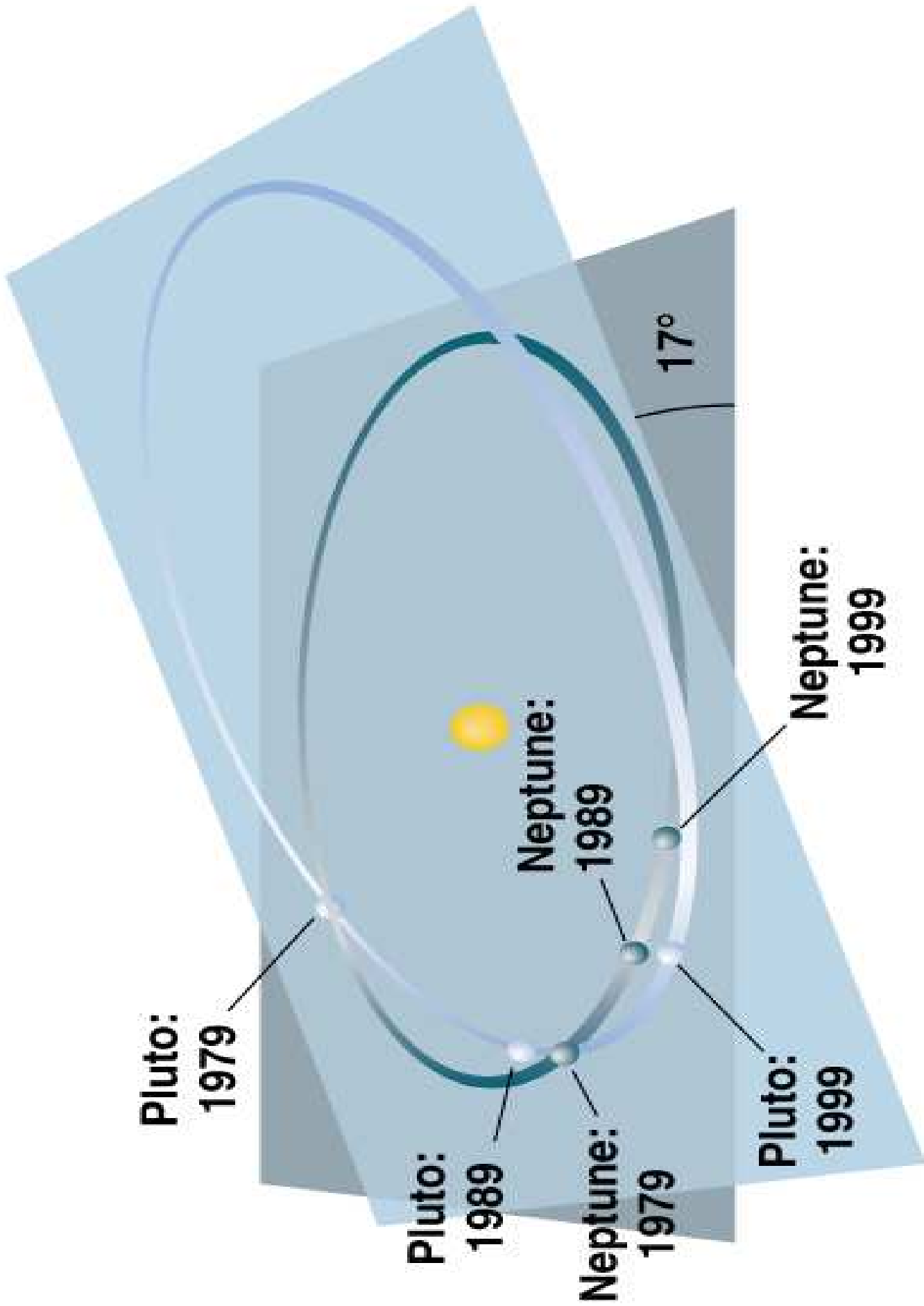
Donmuş
Metan

Bilinmeyen bir
mekanizmadan
dolayı, eşlek bölgesi
daha koyu görünüyor.

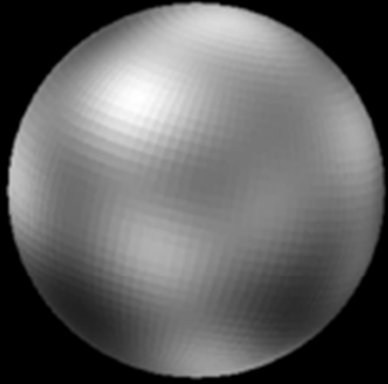
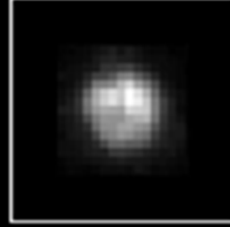

- Pluto, 11 Şubat 1999'dan beri yine en uzak gezegen.
- 5 Nisan 2231'e kadar en uzak olacak
- Yörüngesi basık olduğundan, bir dolanımı içinde yaklaşık 20 yıl kadar Neptün en uzak gezegen oluyor.

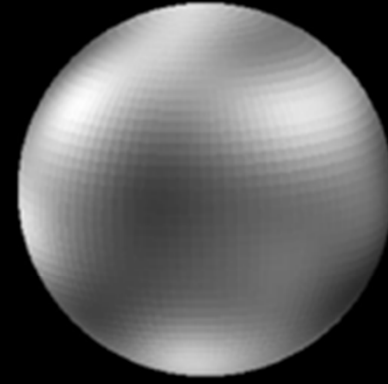

Pluto'nun Yüzeyi

Hubble Uzay Teleskobu

Haziran 1994

Temmuz 1994

Pluto, Temmuz 2002'de P126 olarak bilinen
üçlü yıldızın önünden geçti.
Pluto'nun bilinmeyen atmosferi araştırıldı.

8.2 m VLT (Very Large Telescope)-ESO, Şili

Bölüm Sonu...

